NEMZETI NŐNEVELÉS.

IX. ÉVFOLYAM. 1888. SZEPTEMBER. VII. FÜZET.

TREFORT ÁGOSTON.

1817. február 7. — 1888. augusztus 22.

Trefort Ágoston meghalt.

Hónapokkal ezelőtt megrendűlt már egészsége. Betegségének szünetei, az üdülés rövid perczei, fel-fellobbantották ugyan a gyógyulás reménységét, de balfordulatai mindannyiszor kioltották e csalóka lángot s előre vetették az elmaradhatatlan vég gyászos árnyékát: el voltunk rá készülve és mégis meglepett, megdöbbentett halálának hire, mert mindnyájan rettegtünk a katasztrófától. Ha a fenyegető csapásra eszméltünk, a bizonyosat is lehetetlennek szerettük volna hinni; s most, hogy a végzet betelt, felriasztott érzelmeink kínos zavarában hasztalan keresünk, nem találunk megnyugvást.

Azok a tűzzel égő, jóságos szemek nem buzdítanak, lelkesítenek többé; az a magasan röpködő, messzire tekintő, felvilágosodott szellem nem tervez, nem alkot, nem oszt már tanácsot; s azok az erős kezek, a melyek oly biztosan tartották a kormányrudat, nem jelölik már meg útainkat a kultura népeket nevelő és egyesítő küzdelmeiben.

A halál szele kioltha tja az élet lángját, de megsemmisítheti-e az egyént, mint a hogy a művész felséges alkotása összeomlik a romboló barbár súlyos fejszecsapásai alatt? — Őt, a kit a valóság ezer meg ezer szálai kötöttek nemzetéhez egy hosszú emberéleten át, ezentúl csak emlékezetben vallhatjuk magunkénak?

Hiába keressük az átmenetet a lét és nemlét végletei között, melyeket csak egy röpke pillanat választ el egymástól: embernek

nem adatott hidat verni e tátongó mélység fölött ... Könnyekkel áztatjuk ravatalát s fölegyenesedvén büszkeséggel tölt el az a tudat, hogy a mienk volt és a mienk marad mindenkoron. Csak a földi embert temettük el; a halhatatlan szellem együtt él nemzetével, a kinek javára és dicsőségére szentelte hosszú, munkában fáradhatatlan, érdemekben gazdag életét.

Mint egészen fiatal ember lépett a közélet küzdőterére s félszázadon át ott harczolt ama tábor első soraiban, a melynek zászlajára jelszóúl a modern Magyarország megteremtése volt felírva. Mint tudós, publiczista, hirlapíró és társadalmi agitátor a nagyokkal együtt döngette a régi Magyarország kiváltságokból épült várfalait, s mikor e falak leomlottak és helyükön megvetették az új Magyarország alapját, az alig harminczéves ifju méltán foglal helyet az új parlamentben és az új kormányban, a melyek megteremtésében a maga eszméinek is diadalát, a maga küzdelmeinek is jutalmát látta.

De a mit a szellem hatalmával a nemzet tapsai között felépítettek, csakhamar rombadöntéssel fenyegette a fegyveres erőszak. Vérrel kellett megvédeni az új alkotmányt s a nemzet méltóságát! Trefort ebben a küzdelemben nem szolgálhatta hazáját; félrevonulva, a büszkeség és aggodalom vívódásaival szivében, a külföldről látta a szabadságharcz tűzoszlopának magasba csapását, messze ragyogását és hirtelen kialvását. Nem osztozhatott a nemzet harczi dicsőségében; de az első volt azok között, a kik hazajöttek, hogy részt vegyenek a békóba vert nemzet mélységes gyászában.

Az önkényuralom súlyos éveinek sivatagán keresztül vezetett az út az igéret földére. Emez évek alatt Trefort is tette azt, a mit a nemzet többi nagyjai, a kik előtt a közélet sorompói el voltak zárva. Jószágára vonúlt, élt gazdaságának és tanulmányainak, irogatott s a társadalmi tevékenység megengedett korlátai között élesztgette a csüggedező nemzeti öntudatot, ápolgatta a mult idők nagy emlékeit s keresgette, egyengette az utat az erők

egyesítésére az egyetlen nyitva hagyott téren, a gazdasági élet terén. Az a küzdelem, melyet ekkor vívtak jobbjaink a nemzet fentartásáért s jogainak diadalra juttatásáért, méltó folytatása volt a nagy reformkorszak küzdelmeinek. Az ő érdemük, hogy a nemzet tisztán szellemi és erkölcsi fegyverekkel oly diadalt aratott a ránehezedő erőszak fölött, a melynél fényesebbet, magasztosabbat keveset jegyzett föl a történet.

A kiegyezés s az alkotmány helyreállítása után teljesen a közügynek szentelte ismét életét. Magyarországnak mint modern államnak megvolt a maga törvényhozása és kormánya; a politikailag fölszabadított nemzetet a gazdasági és kulturális téren is a művelt nyugoti nemzetek közé emelni, ez volt a jobbak főtörekvése. Ezért küzdött ő is ifjukora lelkesedésével, szelleme gazdagságával és rugékonyságával, s nyugalmat nem ismerő temperamentuma idegességével utolsó lehelletéig. S bár későn jutott a hatalom polczára és rég túl volt már férfikora delén, mikor alkotnia megadatott: helyét megtartotta, megállotta haláláig s mintha századok mulasztásait egymaga akarta volna pótolni, aránylag rövid idő alatt annyit s oly nagyokat alkotott, hogy hanyatló korának lázas tevékenysége fényözönt sugárzott egész életére és halhatatlanságot biztosított számára a nemzet hálás emlékezetében.

Elmondjuk-e, mint lett a szó legnemesebb értelmében vett bajtársának, a nagy Eötvösnek utóda a miniszterségben; — részletezzük-e, hogy mily hűséges sáfára és fáradhatatlan gyarapítója volt a rászálló örökségnek; — elsoroljuk-e, dicsőítsük-e alkotásait a nemzeti közoktatás minden terén s annak határain túl, miniszterségе tizenhat éve alatt?

Ismerjük, áldjuk munkásságát.

Közoktatási és közművelődési intézeteink a tudomány-egyetemtől az utolsó népiskoláig versenyezve tisztelik, gyászolják benne jótevőjüket. S ha nincs iskola, a mely az ország gyászában veszteségét ne siratná, nincs olyan sem, a mely többet vesztett

volna a drága halottban, mint mi, a kik nemzeti nőnevelésünk kertjét műveljük. Ő volt az első államférfiaink sorában, a ki a nőnevelés nemzeti és kulturai fontosságát a maga nagyságában felfogta s közoktatásunk rendszerében egyik első rendű tényezővé emelte. Társadalmunk regenerálásának egyik leghatalmasabb eszközét látta benne, s nemcsak a bölcs államférfiu gondosságával, hanem a nemesen érző ember, a felvilágosodott filantrop gyöngédségével ápolta az ifju csemetét.

A késő nemzedékek büszkeséggel és hálával fogják emlegetni a halhatatlanok közé tért Trefort nevét; a mi lelkünkben tovább él, látjuk nemes tekintetét, halljuk jóságos buzdítását, érezzük szelleme hatását, neve hallatára mindannyiszor összerezzenünk — mert csalódásunkból riaszt fel — és könnyel áldozunk emlékének.

TREFORT EMLÉKE.

Összegyűjtöttük s koszorúba kötjük a fájdalom és gyász ama virágait, melyeket a nemzeti hála és elismerés tolmácsa, a napi sajtó rakott Trefort ravatalára. Hadd emlékeztessen e koszorú arra, hogy mit veszítettünk az elhúnytban s mivel tartozunk emlékének.

*

«A magyar művelődés történetének lapjaira arany betűkkel lesz beírva neve s e betűk fényét mindig csak maradandóbbá fogja tenni az idő. Több alkotás megvalósításához lesz fűzve nemzetünk európai kulturtörekvéseiben e név, mint a mennyi azelőtt évszázadokon keresztül terv gyanánt is fölmerült köztünk. Szelleme kiapadhatatlan volt a kezdeményezésben, tettereje lankadatlan a megvalósításban. Az ideálok felé törekedett, de a gyakorlati élet követelményeihez ragaszkodott s szellemének e kettős iránya volt nagy és fényes sikereinek titka... A legnagyobb szolgálatokat hazájának az alkotmányos ærában, a gyakorlati politika terén, a vallás- és közoktatásügyi tárcza élén tette. Tizenhat éven át volt e tárcza vezetője. S a mit azóta alkotott, annak méltatására, annak csak elsorolására, érintésére is nem nyújtanak tért e lap szűk hasábjai. Egyház és iskola, tudomány és művészet, nyelv és nemzetiség, iparoktatás és egészségügy, a nagy és hatalmas tér, a melynek gondjai reá voltak bízva, minden ágazatában ismerni, becsülni tanulta a férfiut, a ki legnemesb módon egyénítette magában az európai műveltség eszményeiért lelkesedő magyar államférfit. S míg művelt magyar ember lesz, a magyar műveltség vezéralakjai közt fog állni az ő egyénisége, ez a szeretetreméltó, nemes, kiváló egyéniség, ki nélkül a magyar politikai életet oly nehéz, — a magyar kulturális életet annyira lehetetlen elképzelni.

Könnybe borult szemmel állunk ravatalánál. Közéleti szerepének fontossága, nehézsége, jelentékenysége nem volt titok életében sem; kétszeresen kiemelkedik azonban halálával. Szolgálatait hazájának, királyának, az ügynek, a melynek vezérharczosa, a kormánynak s a pártnak, a melynek hű és kitünő tagja volt, följegyzi a történelem; azt, a mit Trefort Ágost, az ember, tett, ki boldog volt, ha a hatáskörben, a melyet betöltenie adatott, nemes szíve jóságával gyakorolhatta az emberszeretet általa fennen lobogtatott kultuszának minden erényét, azt hálásan fogja őrizni szívében az a nemzedék, a mely látta őt e munkában. A kötelességteljesítés e nagy alakját, az európai magyar államférfi e mintaképét, kulturánk e legnagyobbjaink közt is számot tevő vezérmunkását azzal a tudattal siratjuk meg, hogy elköltözése fájdalmát s kínjait, ha valakinek, neki enyhítheté a tudat, hogy nem élt hiába. A magyar műveltség két évtizedes haladása tanú reá, hogy miért élt!» (*Nemzet*, aug. 22., esti kiadás.)

*

«A magyar nemzeti lét függ attól, hogy a magyarság a vezérszerepet, a melyet századokon át kiváltságai biztosítottak neki, szellemi fölénye által, kiváltságok nélkül is meg tudja oltalmazni a maga részére, a demokratikussá fejlődött magyar állami s társadalmi életben. Ez a feladat nagy teendőket hárít nemzedékünkre, mely az átmenet válságait legsúlyosabban érzi és Trefort Ágost, midőn élére állt a magyar művelődés ügyének, teljes tudatában volt annak, hogy az elfecsérelt idő e téren visszahozhatatlan s hogy nemzetünk nemcsak hanyatlását, hanem vesztét sem kerülheti ki, ha a helyzet követelményeinek e részben megfelelni nem tud.

És Trefort Ágost teljesítette, a mit állása s hivatása követelt tőle, teljesítette az eszméiben bízó lélek azon fáradhatatlanságával, türelmetlenségével, lázasságával, mely egyéniségének szinte kiegészítő része volt, de mely nélkül talán felényit sem alkothatott volna, mint mennyit alkotott. Kormányra lépte már azon időben történt, a midőn a nemzet, alkotmányos élete első időszakának csalódásai

után, nagy anyagi bajokkal küzdött s a kultuszminiszternek a tizenhat esztendő óta, mely azóta eltelt, úgy szólva állandóan éreznie kellett ez anyagi bajok nyomasztó visszahatását törekvéseire. De nem hátrált meg miattuk. Nem tudott bár érvényesíteni mindent, a mit szeretett volna, nem lankadt, nyomról-nyomra, lépésről-lépésre megvalósítni, a mi megvalósítható volt; s a szerint, a mint a nemzeti élet érezni kezdte munkája áldásos hatását, fokozódott lelkének hite is, hogy nem marad félmunka, a mibe fogtunk.

A közoktatás minden ága érezte e lánglelkű ember szivós és lázas tevékenységének fejlesztő erejét. Egyetemünket mintaintézetté tette, középoktatásunkat rendezte, a nemzeti eszme szolgálatába állította, a népoktatást színvonalban rendkívül emelte, szakoktatásunkat oly mérvben fejleszté, a mint előbb álmodni sem mertünk róla, művészeti s ipari oktatásunk kedvencz foglalkozása tárgyát képezte s az állami és társadalmi élet minden rétege megérezte alkotó, buzdító, támogató hatását e férfinak, a kit a nemzet milliói méltán úgy fognak gyászolni, mint a nemzeti közművelődés nagy halottját.» (*Nemzet*, aug. 23., reggeli kiadás.)

*

«Nagy politikusaink és államférfiaink közül talán egy sem volt a nemzeti eszmétől mélyebben áthatva, mint Trefort, csakhogy azt az eszmét európai világnézete minden salaktól megtisztította. Senki sem lelkesedett nagyobb mértékben a magyar műveltségért és tudományért és senki sem tett érettük többet, mint ő; de e mellett folytonosan azon volt, hogy a magyar szellemi élet összeköttetéseit a nyugati kulturával elősegítse, fentartsa, erősítse. Kevesen dicsekedhettek azzal az ifjúi ideális lelkességgel, azzal a mozgékonysággal és sokoldalúsággal, mint ő; de azért idealizmusának pozitiv magva volt, soha sem tévesztette a czélt szeme elől s nem tévedt ábrándokba. A politikai meggyőződés és akarat ereje kevés államférfiuban volt erősebben kifejlődve, mint ő benne; de azért egyéniségét mégis mindig harmonikusan bele tudta illeszteni az összességbe. Maga-fegyelmezése és tágkörű tudományossága, univer-

zális felfogása és nemzeti szelleme egyaránt méltóvá tették őt arra, hogy a magyar kulturai mozgalmak élére álljon.

Hivatalos állásában is javára szolgáltak jellemének emez ellentétes vonásai, a melyek a legszebb összhangzásban egyesültek. Első tanulmányait is a nemzetgazdaság terén tette s már kora ifjuságában az ország gazdasági érdekeinek előmozdításában fáradozott; a miniszteriumba is magával vitte praktikus érzékét, a mely megóvta őt abstrakt természetű kisérletezésektől, nem engedte megtántorodni a rohamosabb haladást sürgetők türelmetlenségével szemben s arra intette, hogy mindig csak az elérhetőt, a lehetségest tartsa szeme előtt. Így történt, hogy neki megadatott élveznie azt, a mit csak kevés államférfiú élvezhet: az általa elvetett mag bő termésében is gyönyörködhetett. Ha az emberek hallgatnának, a kövek tanúskodnának áldásos munkássága mellett; azok a monumentális paloták, a melyeket épített, azok az iskolák, melyeket alapított, hirdetik dicsőségét s a mit épített, a mit alapított, abba beleoltotta szellemét, a mely életet ád a holt anyagnak s organikus egészszé forrasztja az egyes alkotásokat. Ha a nemzet intellektuális föllendülése bekövetkezik, e szellem diadalát fogjuk ünnepelni... Bármily erősen hozzá is volt nőve egész egyénisége ahhoz a korhoz, a melyben élt: eszméivel és törekvéseivel mégis messze kihat a jövőbe. Ha a magyar nemzet majdan jólétben és műveltségben méltán sorakozik az európai nagy nemzetek közé: az unokák kegyelettel és tisztelettel fogják elhelyezni a babérkoszorút arra a sírhantra, a mely a magyar műveltség egyik legnemesebb, legérdemesebb bajnokát takarja.» (*Pester Lloyd*, augusztus 23., reggeli kiadás.)

*

«Munkálkodás között e folyt s tettekben gazdag élet zárult be az övében. Szelleme, mely imént kialudt, egyike a legfenköltebbeknek; mélyen érző szíve fogékony vala minden nemes és nagy iránt.

Fejlett érzés és ész ritkán párosultak emberben oly nagy mértékben, mint ő benne.

Nem volt a közéletnek fogyatkozása, melyet észre nem vett volna, melyen ne vágyott volna segíteni s melyre tapasztalatokban gazdag bölcsesége meg ne találta volna az orvosságot.

Innen volt, hogy őt minden érdekelé. A nagy és kicsi dolgok elfoglalták egyaránt s örökös munka és tevékenység között a nemzet bajaival foglalkozva, nem érezte az ő saját baját, mely élete fáján rágódott.

Műveltté, vagyonossá s egészségessé tenni a népet, ez volt munkásságának részletekben gazdag programmja. Ebben látta a nemzeti jövőt, a nemzeti nagyságot és dicsőséget. Ettől várt mindent, erre igyekezett teljes erejével, mely nagyobb volt, semhogy a hivatal mindennapi teendői leköthetnék. A tárczájával egybekötött munkásságán felül számtalan kérdésben érvényesítette egész befolyását és egész munkásságát s nincs dolog, mely a nemzet kulturális életével összefüggvén, fel nem költötte volna egész érdeklődését.

Felsőbb közoktatásunkat európai színvonalra ő emelte. Az egyetem egy elárvult intézet volt akkor, midőn tárczáját átvette, ma olyan, mely bátran kiállja a versenyt a külföld hasonnemű intézeteivel, külsőleg és belsőleg egyaránt. A tanárok számát megketszerezte, a tudományos gyűjtemények, laboratoriumok, kórházak egész sorozatát állította fel, olyanokat, melyeket irigyelhet tőlünk sok német egyetem.

A szakoktatást egészen ő honosította meg az országban. Felállította a festészeti mesteriskolát s az ipariskoláknak egész sorozatát. Ez utóbbiak felállítása által megteremtője lett a művészi iparnak. Az csiráiban sem volt meg előbb. Ő megismerte nemzete lelkületében az erre való talentumot. Alkalmat adott a tehetségeknek a fejlődésre s a kifejlett mestereknek a megélhetésre. S hogy ma ott vagyunk, hol a művészi ipar egyes alkotásait büszkén mutogathatjuk, hazai majolikákkal csinálhatunk vásárt kifelé, faragási tárgyakkal meglephetjük a külföldet s hasonló termékeinken elcsodálkozhatunk magunk is: azt mind Trefort néhány esztendei munkásságának köszönhetjük.

Leghosszabb ideig volt miniszter az eddigiek közül Magyaror-

szágon, de az, a mit tett, óriási soknak tetszik az időhöz képest, melyben alkotott. Az a tizenhat év, mely hivatalba lépése óta eltelt, mintha egy egész emberöltővel vitte volna előre a nemzetet.

S céltudatos, nagyratörő lelke nem elégedett meg azzal, hogy a jelennek éljen, eszméit, melyek hatással legyenek az utódokra, megörökítette azok számára. Tanúlmányai, értekezései, levelei tanúságos olvasmányt fognak képezni akkor is, midőn tettei feledésbe mentek már. Az általa emelt épületek, az általa megvalósított institucziók elenyészhetnek, szelleme élni fog még ezután is soká.

Nézzünk szét kulturális életünk mozgalmain, vizsgáljuk meg a nemzet haladását az utolsó esztendők alatt, minden figyelmeztetni fog, hogy mennyit veszítettünk.

Olvassuk el iratait s érezni fogjuk, mekkora szellem az, mely megszünt működni.» (*Egyetértés*, aug. 23).

*

«Agya tele volt tervekkel, ötletekkel, idegzete csupa erély és intézkedés, egész lénye csupa hév és mozgékonyság. El birta feledtetni, hogy ő már aggastyán, kinek vállait 71 év terhe, emlékezete nyomja. S most oly nehéz elhinni, hogy ez élénk, nyugtalan szellem tova szállt a közéletből, ez ideges szervezet aktiv erejét az izzó lélek immár fölemészté s hogy Trefort Ágoston, miniszterеinknek korban és szolgálati években Nesztora, ott pihen a ravatalon.

«Még egy évig akarnék élni!» — mondá tíz nap előtt, midőn hosszú, nervózus álmatlansága már-már kimeríté. Annyi teendőt, fejleszteni, javítani, kezdeni valót látott még maga számára ez országban, hogy a lefolyt ötven évi munkát nem sokalta, a kívánt 365 nap alkalmát türelmetlen vágya nem keveselte amaz eredmények kivívásához, melyeket még e rövid lusztrum alatt önmagától remélt....

Reformáló kézzel nyúl a közmívelődési ügyekhez, végrehajtja Eötvös népoktatási törvényét, megtízszerezi az iskolák számát, épít, szervez, restaurál mindenütt, sokat útazik a külföldön, s a mit lát, meghonosítni, beszerezni, utánozni törekszik, az intézeteket fejleszti, egyesíti, meg szétválasztja, az intézményeket rendeleti úton

tízszer is átalakítja. S mentűl többet tesz, annál több dolgot lát maga előtt. Levelekben int, buzdít, látogatásokra megy főpapokhoz, tehetősekhez, anketeket hív össze s küld szét, könyvet ír, akadémián értekezik, országgyűlésen vitatkozik. Bámulatos lelki erő, sokoldalúság és munkabírás egy aggastyánban.

S a 16 évi miniszteri pálya delelőjén, e nagy, lankadatlan munkában eltöltött államférfiúi praxis birtokában kénytelen oly vallomást tenni, hogy e fáradozások eredményével nincs megelégedve, az oktatásügy az intézetekben csak a modern igényű kereteket birja, az élő erők, a tanító apparátus azonban, melyet szervezett, nem felel meg várakozásainak, a tanítási eredmény nem felel meg a nemzet szükségleteinek. Siker érzete helyett pesszimizmus vesz rajta erőt, a disszolucció tüneteit látja az országban, — s mikor lázas tevékenysége ellen testi szervezete reagál, még egy évig szeretne élni, hogy 16 év kísérleteinek tanúlságaiból megkonstruálhassa azt, a mit keresett.

A sors nem adta meg neki; Trefort pihenni tért. A nagy munka folytatása utódára vár.

Ő jót akart, nagy czéloknak szolgált egész életében, — olyan élet az övé, melyre a történet a legmagasabb mértéket fogja alkalmazni. (*Budapesti Hirlap*, aug. 23.)

*

«Egész élete árán kiérdemelte, hogy nemzetünk kivételes, kiemelkedő alakjai közé soroztassék. S halála után megérdemli az igazság azon fokát is, a melyet az élőkre nem szokás alkalmazni. Trefort nemcsak kivételes ember volt, de nagy ember is. Azok közül való, a kik teljes értéküket önmagukban hordozták, s a kiket teljesen pótolni sohasem lehet.

Trefort Ágoston a magyar nemzet nagy emberei közül való, nemcsak egyéni értékének nagysága, de hatásának mélysége után is. Méltó arra, hogy emlékét a nemzeti kegyelet első alakjaink sorában őrizze.

S mint minden igazi nagyságnak, úgy Trefortnak pályafutása is tisztán áttekinthető. Változások, ellentmondások, kanyarúlatok

nem rontják annak következetességét. Végig lehet látni egy pillantással minden nagy tulajdonságait és minden apró hibáit. Attól az időponttól kezdve, mikor mint 20 éves ifjú a közélet terére lépett, egészen addig, míg kínos szívbaja a ravatalra döntötte, hű és következetes volt önmagához.

... Az ujabb nemzedék Trefort életének csak utolsó szakát, a 16 éves szakadatlan miniszterséget látja. Még azt sem látja egészen. S a mit lát, azt sem látja belső indokai szerint. És még így is nagy és sok az, a mit Trefort szemeink előtt alkotott a nemzet számára.

Mint terjesztette ki a népoktatást, mint vetette meg a szakoktatás, művészi oktatás, művészi alkotás, az ipari és kereskedelmi értelmiség alapjait, mindez tudva van. A középoktatás rendezése, a felsőbb oktatás arányosítása, a dús-kultur építkezés, a szabályos közoktatási igazgatás és az államnak derogáló felekezeti szellem okos megtörése, mindezek még csak részben ismeretesek.

Oly ponton állott ő, a melyet a nemzeti alakúlás nagy tényezőinek tolongása folytonosan őrölt. A felekezeti szellemmel és az egyházzal való küzdelmeiben senki elismerésére nem számíthatott. A csonkított felekezeti hatalmaskodás Trefort ellen volt érdekből. A nagy közönség pedig, melynek kevés volt, a mit Trefort tett a vallás terén, sokszor felszólalt ellene. Ő azonban a legnagyobb ellentéteket is be tudta fogni az állam szekerébe. Kevésbbé azon volt, hogy kopott tapintatossággal kormányozzon, mint inkább, hogy mérséklettel és az országra haszonnal. Mindig ugyanaz tudott maradni s ez volt sikereinek és hatásának titka.

Ravatalánál most sok ellentét találkozik össze. A kor, mely Trefort szerint nem ismer «szellemi szabadságot», megoldatlan kérdésekkel van tele. Nyomott politikai és műveltségi hangulatunkban az elvek harczának nagyobb részét nemcsak hogy nem küzdöttük ki, de e küzdelmet el sem kezdtük.

Az egyház, vallás, iskola és közműveltség terén, mely az ő tere volt, csak az ő egyénisége tudott annyi összhangot létesíteni, a mennyire az állam és nemzet fejlődésének szüksége volt. Szinte elmondhatni, hogy az ellentétek köveiből rakta össze az iskolák és egyetemek gyönyörű palotáit.

A test, mely korszakokon át küzdött és daczolt a hazáért, megérdemli, hogy porait sírjában is áldjuk s a szellem, mely sokat és nagyot alkotott a nemzetnek, megérdemli, hogy közöttünk és velünk maradjon.» (*Pesti Hirlap*, aug. 23.)

*

Nem egészíthetnők ki szebb szavakkal a sajtó fentebbi nyilatkozatait, mint *Fraknói Vilmos*, akadémiai főtitkárnak ama beszédével, melylyel az Akadémia előcsarnokában felállított gyászravatal mellett búcsúzott el az elhunyttól.

«Nem engedhetjük, dicsőült elnökünk, hogy fenkölt szellemed porhüvelye örökre távozzék csarnokainkból, mielőtt búcsút vennénk tőled mi, az Akadémia tagjai. Az egyház áldást rebegő fohászai után is megilleti a szó még a mi fájdalmunkat és kegyeletünket. Mert habár nagykiterjedésű tevékenységednek csak kis töredéke az, a mely körünkben találta színhelyét: egész életed azon eszményeknek volt szentelve, melyeknek szolgálatára létesült intézetünk.

A magyar nemzetiség erősítése a nemzeti kultura színvonalának emelése által ifjúságod ábrándjainak, férfi-korod küzdelmeinek, öregséged alkotó munkásságának állandó tárgya vala. És erőfeszítéseidet a gondviselés gazdag áldása kísérte.

Míg azon dicső férfiak, kik előtted ugyanazon czélokért hevültek, csak a tért készíthették elő, vagy az alapköveket rakhatták le, neked megadatott, hogy a nemzeti műveltség nagy építő mestere lehettél. Mert emelkedett eszméidnek és lángoló buzgalmadnak rendelkezésére állottak szokatlanúl hosszú évek során át a hatalom eszközei. Ezekkel a te csüggedést nem ismerő bátorságod, a te pihenést nem igénylő tetteröd oly intézményeket létesített, melyek százados mulasztásokat pótolva, százados életképesség föltételeit birják. Ezért míg örökre lezárt ajkaid néma ékesszólása megrendítően hirdeti, hogy mit vesztettünk benned, az elválás kínos órájában is hálát adunk a nemzetek sorsa fölött őrködő isteni gondviselésnek azért, hogy téged birhattunk.

Az élet törvénye szerint a halál elragadott téged körünkből. De te nem szünsz meg hatni és működni eszméidben, alkotásaidban.

Rád szószerint alkalmazhatjuk a nagy római történetiró nemes szózatát, melyet Agricola emlékének szentelt: «Mindaz, a mit benned szerettünk, mindaz, a mit benned csodáltunk, él és élni fog az emberek lelkében, az idők örökkévalóságában.» Mig e haza területén a magyar nyelv hangzik az iskolák tanszékein, a tudomány és művészet csarnokaiban, míg a szentegyházakban, melyek régi fényökbe visszaállításukat neked köszönhetik, magyar nyelven száll az áhitat imája ég felé: a késő nemzedékek körében visszhangra fognak találni szavaink, melyekkel fájdalomtelt szívünk búcsút vesz tőled: Áldás emlékedre!»

A KRISTIANSANDI HÁZTARTÁSI-ISKOLA.

A ki közművelődési viszonyainkat csupán az e czélra évenkint kiadatni szokott hivatalos jelentésekből s az azokhoz csatolt s elmésen csoportosított statisztikai táblázatokból ítéli meg: nemcsak jóleső megnyugvást, de tán némi büszkeséget érezhet azon haladás láttára, a mely e téren a legutóbbi két évtized óta — legalább ezen adatok tanusága szerint — mutatkozik. Az talán — rajongó optimizmusában — nemcsak azt lesz hajlandó elhinni, hogy ez arasznyi idő alatt utolértük azon ú. n. nyugati nemzeteket, a melyek kedvezőbb viszonyok között haladhattak a művelődés ösvényén, mint mi, de óriási erőfeszítésünkkel egyben-másban még meg is előztük őket, s most már kissé pihenhetnénk is.

A ki azonban ennyivel meg nem elégszik, s azt is szeretné tudni, mi lehet még az őt környező kies völgy kéklő bérczein túl: csakhamar be fogja látni, hogy igaza volt Luczifernek, midőn azt mondá: «*Hohó! nagyon sok van még, mit te nem tudsz!*» — s nem nyugszik addig, míg a messze távol titkait is ki nem kémlelheti.

Nekünk is, hogy hazai viszonyainkról tiszta képet alkothassunk, nem szabad saját szűkebb határaink közé szorítkoznunk, mert ez esetben *az önszemlélés könnyen önbálványozásra vezethet*, hanem vizsgálnunk kell azt is, mi történik más országokban, s a mi ott jónak s czélszerűnek bizonyúl, nem volna-e esetleg nálunk is értékesíthető?

A külföld még mindig — sőt azt hiszem mindvégig — bő anyagot szolgáltat számunkra nemcsak tanulmányozás és összehasonlítás, hanem egyúttal követés szempontjából is. S ha van tér, a melyen ezt háladatos sikerrel tehetjük, úgy bizonyára a *nőnevelés*,

s *leányoktatás tere* az; — azon tér, a melyen más nemzetek nemcsak jóval megelőztek bennünket, de egyúttal — átesve már a kísérletezés fázisain — kétségtelen tévedések árán, gyakorlati tapasztalatokat s okulást is bő mértékben szerezhettek maguknak, — míg nálunk e tekintetben még mindig forrongás észlelhető.

Nem szenved kétséget, hogy a *felső* leányoktatás terén az utóbbi időben nálunk igen sok üdvös intézkedés történt. De a távolról szemlélő előtt lehetetlen, hogy fel ne tűnjék bizonyos egyoldalúság, mely abban nyilvánúl, hogy a legtöbb leány, ki magasabb kiképeztetésre törekszik, ezt azon előzetes szándékkal, vagy legalább azzal az utógondolattal teszi, hogy előbb-utóbb mint tanítónő, nyilvános iskolánál működhessék. S hogy a magas kormány maga is — akár kényszerűségből, akár önként — szintén ez irányzatnak hódol, azt leginkább bizonyítja azon körülmény, hogy az állami felső leányiskolák szervezetét legújabban akként módosította, hogy azoknak hat osztályt végzett növendékei egyenesen átléphetnek a tanítónőképezde harmadik osztályába, holott e képzőintézetek számára nemcsak a fővárosi, de a vidéki polgári leányiskolák már eddig is fölös számmal készítik elő tanítványaikat. Úgy, hogy maholnap mi is oda jutunk, a hová a francziák, a kiknél *dr. Jules Rochard* szavai szerint, már-már annyi a tanítónő, mint a növendék. (»*L'education des filles*», a Revue des deux mondes-ban.)

De míg a jobbmódú s előkelőbb állású szülők leányairól ekként úgy a kormány, valamint egyes nagyobb községek is eléggé gondoskodnak: addig a szegény sorsú családból származó, vagy épen elhagyatott, sőt elhanyagolt leányokról mind az állam, mind a társadalom egyaránt megfeledkezik. Pedig köztudomású dolog, hogy ilyenek igen nagy számmal vannak nemcsak a fővárosban, hanem a vidéki nagyobb városokban is. Ezek, úgyszólván, minden házi nevelés nélkül és hiányos iskolai oktatás mellett nevelkednek fel, s ha csak valamely árvaház, menedékház — a mi pedig ez idő szerint még nincs — vagy jólelkű család annak idejében pártul nem fogadja őket: sem hasznavehető cselédek, sem pedig jó családanyák nem válhatnak belőlük, — legfeljebb a társadalom szennyét fogják egykor szaporítani. Csak mikor már annyira jutottak, hogy a

társadalmi rendet s a nyilvános erkölcsöket kezdik veszélyeztetni: akkor látja a társadalom elérkezettnek az időt, hogy figyelmét rájuk is fordítsa s büntető karjának súlyát éreztesse velök, kiket épen az ő mulasztása sodort a romlottság örvényébe.

A művelt külföld e tekintetben is tudja kötelességét s nemes példával jár elől.

Legyen szabad ennek bizonyítására a «*Svenska Folksskole-bladet*» (Svéd Népiskolai Lapok) f. é. 7. számából a következőket szószerinti fordításban idéznem.

«Norvégia két nagyobb városában különböző intézetek által gondoskodnak arról, hogy szegénysorsú leányok a házi teendőkben oktatást nyerhessenek; nevezetesen Kristiániában a «*Cselédleányok otthona*» (Tjänsteflickhemmet), és Kristiansandban azon intézet által, a melynek címe «*Háztartási-iskola és menedékház szegény munkás családok konfirmált leányai számára*» (Hushållsskolan och hemmet för fattiga konfirmerade flickor af arbetsklassen). — Mivel ez utóbbi intézet sokkal tágabb körű kiképzést nyújt növendékeinek s a szükségnek inkább megfelel, mint a kristianiai «Cseléd-képző-iskola», érdemesnek tartjuk annak keletkezését és berendezését röviden megismertetni.

Ez intézet története a következő:

Lömsland L., kereskedő, mint a kristiansandi munkás-egyesületnek elnöke, egy 1882-ben tartott közgyűlés alkalmával, hivatkozva Kristiánia példájára s azon körülményre, hogy Kristiansandban igen sok oly szegény leány van, a kik nem kaphatnak szolgálatot, egyrészt mivel szegény és rosszhírű családokból származnak, másrészt, mivel nem volt alkalmuk megtanulni azon foglalkozásokat, a melyek a háztartás körül megkivántatnak: szükségesnek tartá egy a kristiániaihoz hasonló intézet felállítását, annyival is inkább, mivel e szegény leányok közül igen sokan — tudatlanság folytán tisztességes foglalkozáshoz nem juthatva — a létért való küzdelemben elbuknak s tönkre mennek. E szerencsétlenekért a társadalom még eddig úgyszólván mit sem tett. Csak mikor már elmerültek, tán akkor jut valakinek eszébe, hogy nekik segédkezet nyújtson. A társadalomnak azonban az volna kötelessége, hogy e

sajnálatra méltó teremtéseket a bukás lehetőségétől *megóvja*, a mi csakis úgy történhetik meg, ha megadja nekik azt, a mit a szülői háznál nem nyerhettek, t. i. ha módot nyújt e lányoknak oly hasznos foglalkozások megtanulására, melyek által magukat tisztességesen fentarthatják. De még ha e fiatal leányok közül egyik-másik a kísértés hálóját szerencsésen kikerülheti s valamely becsületes munkás nejévé lesz is, a háztartási teendőkben való járatlansága által nem ritkán folytonos családi viszályra szolgáltat okot. Sok házi baj és nyomoruság oka épen abban gyökeredzik, hogy a nő nem ért a gazdálkodáshoz, s rendetlensége és tudatlansága által a családi otthont nem tudja férjére nézve vonzóvá tenni. A csekély kereset nem futja ki; a ház elkedvetlenítő alakot ölt; férj, nő és gyermekek elidegenednek egymástól. Innen van az, hogy sok, azelőtt rendes és munkás férj a korcsmában keres magának szórakozást, a mit otthon fel nem találhat; ezt követi a fokról-fokra való erkölcsi sülyedés, végre a koldusbot stb.

Az indítvány osztatlan helyesléssel találkozott. Lömsland úr gondoskodott ingyen-helyiségről s a «*Pálinkakereskedők Társulata*» (Samlaget för Braendevinshandel) 7200 koronát ajánlott fel a többi szükséglet fedezésére. Ennek folytán az intézetet még azon év decz. 1-jén megnyithatták 20 növendékkel. De mivel a kitűzött létszámnál kétszerte többen is jelentkeztek fölvételre s azontúl is folytonosan szaporodott az újabb folyamodók száma, kik azonban — mivel az intézet két évfolyamra volt tervezve — azonnal fel nem vétethettek: az intézők, merész lépéssel, az intézmény kibővítésére határozták el magukat, s 1886 nov 6-án a kibővített intézet még újabb 20 (14—16 éves) növendék felvételével nyittatott meg. Az újabb helyiségekről is Lömsland úr gondoskodott.

Jelenleg az intézet két tanfolyamból áll. Az alsó osztály a várostól 15 percznyi távolságra fekszik; ebben a növendékek különösen varrásban, ruhafoltozásban, kötésben és más könnyebb házi teendőkben gyakoroltatnak, ú. m. tisztogatás- és mosásban, egyszerűbb ételek készítésében, stb. Ezen kívül tanulnak nyelvtant, helyesírást, számtant és szépirást, mindössze 8 órában hetenkint.

A kik az első évfolyamot bevégezték, átköltözködnek a má-

sodik osztályba, mely már magában a városban van elhelyezve. Itt a nehezebb házi teendőkben való gyakorlásra fektetik a fősúlyt. Csapatokra osztva, meghatározott sorrendben főznek, mosnak, mángorolnak, vasalnak és varrnak; a varróiskolákban ruháikat maguk szabják ki s varrják meg, sőt készítenek bizonyos kézimunkákat idegenek számára is. Hogy a növendékek az ételek készítésében s a feltálalásban is minél inkább begyakorolhassák magukat, az intézetben ebédlő is van berendezve részint bejáró vendégek, részint pedig olyanok számára, a kik haza vitetik az ételt. A tulajdonképeni oktatás ez osztályban csak néhány órára szorítkozik, mialatt a növendékek nyelvtant, könnyebb fogalmazást, számtant és éneket tanulnak.

Az intézet a növendékeket nemcsak ingyenes oktatásban és felügyeletben, de egyúttal élelmezésben és ruházatban is részesíti. Ez tehát nem annyira intézet, mint valóságos «*otthon*» is egyszersmind. A növendékeket úgy tekintik, mint a házhoz tartozó gyermekeket, s minden csoport egy-egy családot képez. Ez a berendezés az intézet egyik legszebb oldala s a növendékekre kimondhatatlan jó hatással van. De valóban gyermekek is e fiatal leánykák, igazi gyermeki fogékonysággal minden jóság és szeretet iránt, a melyet itt irányukban tanusítanak. Ez érzelmeket közülök igen sokat eddigelé alig ismerték; annál erősebb és mélyebb tehát ama hatás, melyet azok reájuk az intézet kebelében gyakorolnak.

A növendékek magaviselete s munkálkodásuk eredménye teljesen kielégítő. Ez intézet öt évi fennállása óta mintegy 130 növendéket vett fel szegény, elhagyatott családokból, s mintegy 90-et bocsátott ki kebeléből, mind olyanokat, a kik a házi foglalkozások terén teljes otthonosságot sajátítottak el. Némelyek ezek közül szolgálatba álltak, mások varrónőkké lettek; olyanok pedig, kik szép szellemi tehetséggel voltak megáldva, tanítónőkké képezték ki magukat. Mi lett volna e fiatal leányokból — kérdi ama norvég lap, a melyből e közleményt átvettük — ha e jótékony intézet oly szeretettel fel nem karolja őket?»

Ez intézet ismertetését a «*Svenska Folksskolebladet*» a következő szavakkal fejezi be: «Vajha ily «*otthonok*» a mi hazánkban is

mielőbb létesülnének! Mindenütt szükség van ilyenekre, mert — fájdalom — szegény, megromlott családok nálunk is vannak, még pedig nem csekély számban.»

S midőn ez óhajtáshoz — saját hazánkra nézve — én is szívvel-lélekkel csatlakozom, egyszersmind azt kivánom, vajha a derék *Lömsland* nemes példája Magyarországban is követőkre találna!

Embereket menteni meg ez erkölcsös életnek, s tenni hasznossá a társadalomra nézve: ez a legbiztosabb s legdúsabban kamatozó nemzeti vagyon, — s igaza van a költőnek, midőn azt mondja:

«*A magas erkölcsnek becse főbb, mint garmada kincsé;*
Kincs nem ad erkölcsöt, hanem erkölcs kincseket adhat!»

Luttenberger Agost.

A NYELVEK TANÍTÁSÁNAK ÉS TANULÁSÁNAK MŰVÉSZETE.*

Sok a panasz mind a külföldön mind nálunk az iskolai nyelvtanulás sikertelenségei miatt. A régi módszerek tökéletesen elvesztették hitelöket, az újak meg nem állották még ki a gyakorlat próbáját. Úgy látszik, hogy hosszú időn át a kísérletezésekre leszünk még utalva, s be kell érnünk vele, hogy ha a beteg állapotán valamit könnyíthetünk, mielőtt teljesen meggyógyíthatnók. A nyelvtanítás sikeresebbé tételére irányuló kísérletek közül mindenesetre a legfigyelemreméltóbbak egyike *Gouin*, franczia akadémiai tanár módszere, melynek megismertetésével, mivel a mi pedagógiai irodalmunkban még nem igen volt róla szó, nem művelek talán fölösleges dolgot.

I.

Gouint hivatása és hajlama egyaránt vonzották a tanítói pályára. Hogy mily kiválóan gyakorlati és rendkívüli erejű tehetséget értékesíthet e téren, azt már könyve első szakaszából megítélhetjük, melyben módszere fejlődését és tervét tárgyalja.

Bölcsészeti tanulmányai kiegészítésére a német egyetemi előadásokat óhajtván hallgatni, ajánlólevelekkel bőven, német nyelvtudással azonban csak igen hiányosan ellátva kel útra. Azon boldog korban van, mely nem ismer a sikerben való kétkedést, fel-felmerül ugyan aggodalma, hogy nyelvismerete elégtelen, de bízik benne, hogy ezt nehány hét alatt tökéletesítheti majd, és — bár a klasszikus nyelvek elsajátítására fordított évek sorához hasonlítva ez nagyon is rövid időnek tűnik fel, bátorítja őt azon hit, hogy

* *François Gouin:* L'art d'enseigner et d'etudier les langues. Paris, 1880, Fischbacher.

ezúttal élő nyelvvel lévén dolga, ez Németország levegőjével együtt szivárog majd lelkébe.

Német nyelvtannal és szótárral fölfegyverkezve nagy erélylyel készül; az erős, gyenge és vegyes névragozást, rendes és rendhagyó igeragozást, határozókat, névutókat, szintaxist, — szóval az egész nyelvtan tartalmát teljesen magáévá teszi. Siet az egyetemre munkája gyümölcsét élvezni. De hiában erőlködik, szeme-füle az előadó tanáron csügg ugyan, de egyetlen árva szót sem képes megérteni. Első megütközését leküzdve, e kudarcz okául még mindig hiányos tudását tartja, és arra szánja magát, hogy betanulja a szógyököket is. Hosszas keresés után 7—800 gyököt a-b-c rendben tartalmazó könyvre akad. Négy nap alatt «bemagolja» tartalmát, és további négy napot arra szán, hogy átismételje nyelvtanát. Bámulatos emlékezőtehetsége megbirkózik e munkával. Azon meggyőződéssel, hogy most már tökéletesen elsajátította a német nyelvet, újból az egyetemre megy. Itt bámulata megütközésre, ez pedig nagy mértékű lehangoltságra változik, mert — most sem ért többet az előadásból, mint első alkalommal. Megkísérti ezután társalgás útján növelni nyelvismeretét, de ez a mellett, hogy túlfárasztó mindkét részre, eredménytelen is marad. Most olvasással, majd pedig fordítással igyekszik a német nyelv birtokába jutni. Mind hiában.

Fölkeresi tehát a könyvkereskedőket és elpanaszolva baját, tanácsot kér. Ollendorf művét ajánlják. E szók: «*54-dik kiadás*» azonnal szemébe tűnnek, és kétségtelenné teszik a módszer tökéletes voltát. Itt összefüggésben, a mindennapi élet jelenségeire vonatkozva és gyakran ismételve fordulnak elő a szavak. Kedvvel fog tehát a munkához, és egy hó lefolyása alatt átdolgozza a 90 leczkét.

Munkaközben nőttön-nő kételye a módszer helyességére nézve, és midőn az utolsó lapon jegyzetre akad, melyben maga a szerző vallja be műve tökéletlenségét és a tanulót (ki tőle vár oktatást!) hívja fel annak kiegészítésére, — teljesen lehangolva teszi félre a könyvet, melyre idejét hiában fecsérelte.

Átnézi Jacotot nyelvtanát is, és meggyőződik róla, hogy ez ép oly kevéssé tudná okát adni, mint Ollendorf, hogy miért szól össze-

függés nélküli gyakorlataiban a czipő után az elefántról, majd meg Saturnus csillagról.

Robertson és Plœtz munkái sem igérnek nagyobb sikert.

Ujabb kísérletet tesz, és egy hétig szorgalmasan látogatja az egyetemi előadásokat, remélve, hogy hallása segít majd baján. Mind hiában. Végre azon különös és rendkívüli elhatározásra jut, hogy betanulja a német szótárt. 30,000 szótól nem riad vissza ritka szellemi ereje, és egy hó alatt «bevágja». Az eredmény újból csak keserves csalódás: nem ért egyetlen szót sem. Belátja végre, hogy tévedett. A *nyelvtanulás organuma nem a szem, hanem a fül*, amazt gyakorolta folyton, és így hallása ügyetlen maradt a beszéd felfogására és megértésének közvetítésére. Visszatér hazájába. Családja körében a távozásakor még csak gagyogó kisded most, nehány hó után, folyékonyan beszélve fogadja. Azon törekvésében, hogy megállapítsa a nyelvtanulásban követendő legjobb eljárást, megfigyeli a természetet, a mint az a gyermekben működik. Meggyőződik róla, hogy azon csodálatraméltó képesség, melylyel a kicsinyek anyanyelvüket oly rövid idő alatt tökéletesen elsajátítják, nem velük született tehetség, hanem bámulatosan végzett munka eredménye, melyet eddig figyelmen kívül hagyott és úgynevezett methodusainkkal épen ellenkező eljáráson alapszik.

A gyermek csakis a saját tapasztalásán alapuló tények és érzékeivel észrevett dolgokra vonatkozó kifejezésekkel ismerkedik meg, ezek tehát nem mint puszta szavak vésődnek emlékezetébe, hanem ismétlésükkor feltűnnek képzelete előtt a jelenségek, melyeknek elnevezésére szolgálnak. Nem csupán *egy* érzéke, hanem *összes szellemi erői* működnek közre a nyelv elsajátításánál, fogalmait s vele együtt rendezi az időbeli egymásután, vagy a czél és eszköz közötti összefüggés szerint. A szavakat nem összefüggéstelenül, hanem mondatokba foglalva tanulja a gyermek, és e közben kifejezéseinél legnagyobb fontosság az igének jut. Minden czél felé törekvést és minden ebben eszközül használt működést, minden állapotot igével fejezünk ki; ennek kapcsában és hozzá fűzve tanulhatók tehát vele egyidejűleg a névszók is. A természet adta példát követve teszi nyelvtanulása középpontjává Gouin is az igét, melynek német elnevezése «Zeitwort»

(idő szava) egész pszichológiai magyarázat; az időben, az idő által jő létre a rend, az egymásután, az egymásból való következés. Azon módszer, mely az igét veszi alapul, a rend elvére van építve.

Idegen nyelvet tanulni, nem azt jelenti, hogy lefordítjuk Ollendorfot, Virgiliust vagy Homert, hanem, hogy *lefordítjuk egész individualitásunk vaskos kötetét összes fogalmainkkal együtt; ezeket tehát a tanulandó nyelven kell megszereznünk újból.*

E nagy terjedelmű munka rendjének megállapításánál az összes működéseinkre és tapasztalatainkra vonatkozó tudást ötven úgynevezett «Series»-ben közli. Előbb a családi, a házi élet viszonyait tárgyalja, majd áttér az üzleti és társas életre. Tehát következetesen bővíti és teljesen kikerekíti az ismeretkör gyűrűjét, az új nyelvvel egyszersmind az azt beszélő nép egyéniségét is — mely abban nyilatkozik — ismertetve.

II.

Gouin műve második és legterjedelmesebb részében konstruálja módszerét és magyarázza alkalmazását.

Szerinte minden nép nyelvét három elem alkotja: *az objektiv, szubjektiv és átvitt értelmű nyelv.*

1.

Objektiv, vagyis tárgyilagos nyelvvel jelöljük a külvilágból nyert benyomásokat; szubjektiv, vagyis egyéni nyelv fejezi ki az általuk keltett lelki működést; az átvitt értelmű vagy képletes nyelv az eszméket elvontan, az érzéki világtól kölcsönzött jelekkel fejezi ki.

Hogy mily sorrendet kövessünk ezek tanításánál, arra ismét a természet ad utasítást. A kisded ugyanis eleinte csakis a tárgyilagos nyelvet használja és csak később fejlődik ki nála az egyéni és képletes kifejezésmód.

Mint már említettem, Gouin a nyelv tanításánál az összes tudnivalókat u. n. «Series»-ekbe (sorozatokba) foglalja, s ezek jelentőségét következőkép definiálja:

«Nyelvészeti «Series»-ek alatt értem a leírásokkal, képekkel, elbeszélésekkel és hasonlónemű dolgokkal foglalkozó feladatok oly

lánczolatát, mely az összes általunk ismert jelenségek minden mozzanatait magában foglalja, ezeket természetes fejlődésük sorrendjében tárgyalván.» Ha például, valamely növényről szóló «Series»-t alakít, kifejti, hogy:

a) A magot a földbe vetik.

b) A mag csirázik.

c) A növény gyökeret hajt.

d) A növény fölfelé nő.

e) A szár fejlődik stb.

De hány ily «Series»-re van szükség? Nem végtelen-e ezek száma?

E kérdésre feleletül Gouin elmondja, hogy az objektiv nyelvet a maga teljességében 50 «Series»-be foglalva állította össze, és ezekben megvan a közéletben használt körülbelül 30,000 szó. Mert, legyen a jelenségek sokasága még oly nagy, az emberi nyelv közös vonásaikat, viszonyaikat, szóval minden reájok vonatkozót közös kifejezésekkel jelöl. Elmondva egyetlen madár élete történetét, alkalmazzuk mindazon kifejezéseket, melyek fajának minden tagjára közösen illenek. A méhről szólva, kimerítjük a rovarokra vonatkozó szótári kincsünket; a buzáról szóló leczke pedig tartalmazza majd a növényi fejlődésre vonatkozó összes kifejezéseket. De nem elkülönítve, hanem mondatokba foglalva, természetes összefüggésben. E szerint nem holt szavakat tanul a növendék, hanem a madár-, rovar- vagy növényélet jelenségeire vonatkozó gondolatokat alakítja.

A «Series»-eket alkotó egyes leczkék szerkesztésénél kitűz valamely elérendő czélt, pl.: «*a leány fát hasogat*», és megállapítja az elérésére szükséges eszközöket. Ilyenformán;

A leány fejszéért megy ... ... *megy*
A leány fát vesz kezébe ... ... *vesz*
A leány közeledik a tőkéhez ... ... *közeledik*
A leány megáll a tőkénél ... ... *megáll* stb.

Az egyes mondatokat tehát külön sorokba, az igét az illető sor végén külön, még egyszer kiírja, a lap alsó szélére pedig oly szókat jegyez, melyekkel a feladatban levőket pótolhatná, pl. leány pótolható ezekkel: szakácsnő, szolgáló, cseléd, gazdasszony stb.

E leczkékben szembetünő a logikai egymásután, mely időbeli és okozati következésen alapul. 42-re, a «helyettesítő» szókkal, vagyis a lap alsó szélére jegyzettekkel 80-ra rúg egy-egy feladatban a tanulandó kifejezések száma. A közélet beéri körülbelül 10,000 szóval, kiszámíthatjuk tehát, hány leczke kell ezek elsajátítására.

De ha magunkévá tettük e mindennapi nyelvet, fölhasználhatjuk azt a legműveltebb, legtökéletesebb gondolatok kifejezésére is; mert *keressük* nemcsak a ruhadarabot, melyet magunkra öltünk, hanem a dicsőséget is, mely létünket ékesíti; *közeledünk* nemcsak a terített asztalhoz, hanem az igazság és tökélyhez is, mely után lényünk törekszik; igaz, hogy *meggyúl, ég, kialszik* a fadarab, de nem áll-e ugyanez a szív érzéseiről is?

Figyelemre méltó e módszernél a mondatok rövidsége; 22—27 alkot egy leczkét; ez nem foglalkoztatja a gyermeket hosszabb ideig, mint valamely játék, és így bizonyára nem meríti ki az osztály figyelmét. Továbbá, nem tárgyal a növendék előtt ismeretlent, pl.: nem szól malomról, ha azt nem szemlélteti.

Ha valaki a középiskolában három osztályt oktat és hetenkint csak egy-egy írásbeli nyelvtani dolgozatot készíttet, mégis körülbelül 800 tökéletlenül irott lapot kénytelen havonkint átnézni és javítani. E terhes és többnyire a növendékek hozzájárulása nélkül végeztetni szokott, tehát nagyrészt haszonnélküli munkát e módszer — Gouin szerint — fölöslegessé teszi. A folytonos és számtalanszor visszatérő ismétlés folytán a hallottak úgyszólván a növendék vérévé válnak, és ha a helyesírásnál kételyek merülnek föl, a kezénél levő nyomtatott leczkével összehasonlítva, munkáját maga javítja ki. Tudjuk, hogy nagyobb haszonnal jár, ha a tanuló egyedül korrigálja egyetlen hibáját, mintha mi ezek egész tuczatját javítjuk. Nemcsak a tudást, de a figyelmet és önbirálatra való képességet is fokozzuk ily módon. A feladat-javítás terhétől szabadult tanító ereje megkettőződik és megkétszerezi a növendékek tudását is.

Ennyit a tárgyilagos nyelv anyagáról.

Tanításánál következőkép jár el:

Anyanyelven kijelöli az elérendő czélt, pl.: «*kinyitottam a terem ajtaját*», és az annak elérésére szükséges eszközöket, tehát:

Megyek az ajtó felé --- --- --- --- *megyek*
Közeledem az ajtóhoz --- --- --- *közeledem*
Eljutok az ajtóhoz --- --- --- --- *eljutok* stb.

Miután az egyes mondatokat külön-külön sorokba, a bennük foglalt igéket pedig még egyszer a tábla jobb szélére, mindig az illető sor végén külön kiírta, ezek mindegyike fölé a neki megfelelő kifejezést írja idegen, pl. német nyelven, tehát: «megyek» felé «*schreite zu*», «közeledem» felé «*nähere mich*», «eljutok» felé «*komme an*» stb.

Irás közben hangoztatja az idegen szókat; leírásuk után ismét elmondja azokat sorban egymásután és el is mondatja.

Negyedszer is elismétli a leczkét, de most az igéhez fűzve az egész mondatot:

Ich schreite auf die Thür zu.
Ich nähere mich der Thür.
Ich komme bei der Thür an stb.

E közben a szók oly gyakran ismétlődnek, hogy okvetlenül a fülön át az agyba fészkelik magukat. Ezzel eléri, hogy a cselekvés lefolyását németül gondolták végig a növendékek, és képesek s készek is lesznek e gondolatok elmondására.

E munka után pihen a fül. A tanulók könyveiket kinyitva elolvassák a leczkét, végre füzeteikbe leírják; így a szem és kéz is foglalkoztak vele és tökéletessé tették tudását. A kezdőknél ez írásbeli munka csupán másolás, ezt egy hó mulva az emlékezetből való írás válthatja föl.

Ezután következik a begyakorlás: a mondatokat befödeti és a növendék a lap szélén egymás alá nyomott igékre támaszkodva újból szerkeszti azokat gondolatban és szóval; majd az igéket füzetébe, a lap szélén, egymás alá szintúgy leírja és könyvét félretéve, most már fejből fogalmazza a megfelelő sorba az illető mondatokat is.

Egyik főhiánya a mostani idegennyelv-tanításnak, a hibás akczentus, — melynek oka az időnek előtti olvastatás — e módszernél teljesen ki van kerülve. Ha a növendék csupán jó kiejtést hall,

természetesen nem tanulhatja meg a rosszat. Ne írjon, ne olvasson semmit, mit előbb kiejteni nem hallott; így a szó nem mint betűk összeállítása, hanem mint fogalom kifejezése vésődik az emlékezetbe.

2.

A szubjektiv nyelv csakis az objektivvel kapcsolatban tanítandó. Midőn tehát valamely czél elérésére vezető mozzanatokat mond el a növendék, a tanító közbe szövi megjegyzéseit és a leczkét párbeszéddé alakítja. Pl.:

Tanító: Ime az ajtó, ha ki akarja nyitni, mit fog tenni?
Növendék: Az ajtó felé megyek.
Tanító: És azután mit tesz?
Növendék: Közeledem az ajtóhoz stb.

Alkalmazhatók később efféle közbeszólások is: «helyes, meg vagyok elégedve, szokjék értelmes kiejtéshez» stb.

3.

A képletes nyelvet eddig rend, methodus nélkül tanították pedig mily alkalmas egy-egy szimbolum magyarázata a babona és balhit eloszlatására.

A képlet elnevezése — metafora — megmagyarázza keletkezését is; így a gaz és babona egyaránt ártalmas volta indít arra, hogy e kifejezést «*kiirtom a gazt*», átvitt értelemben így is használjuk «*kiirtom a babonát*». Az elvont gondolat tehát a tárgyilagos nyelv kifejezéseivel nyilatkozik és ennek ismertetéséhez kapcsolandó a képletes nyelv tárgyalása is.

III.

A nyelvtanra vonatkozólag némelyek azt állítják, hogy a gyermek is a nélkül tanulja a nyelvet, és így az teljesen fölösleges. Mások szerint az, ki nyelvet tanul, mondatokat alkot, e munka pedig bizonyos szabályok szerint történik, legelőbb tehát ezeket kell ismerni. Mindkét vélemény egyesíthető, ha a nyelvtanítás elméletét, főleg pedig gyakorlatát reformáljuk. Gouin eljárása az igeragozás ismertetésénél a következő:

Az 1-ső gyakorlatban ragoztatja az igét a jelentő módban, most folyó időben történő cselekvést jelölve; s a ragot külön iratja:

ich schreit...e
du schreit...est stb.

A 2-ik gyakorlatban a ragot a tőhöz iratja és az egész mondatot az igéhez fűzi:

ich schreite auf die Thür zu
du schreitest auf die Thür zu stb.

A 3-ik gyakorlatban a már tanult egész leczke sorrendjét megtartva ragoztatja a benne foglalt igéket:

du schreitest auf die Thür zu
du näherst dich der Thür
du kommst bei der Thür an stb.

E munkát az első leczkével kezdi és minden igealakot külön gyakoroltat. Ez által:

a) Megszabadul a növendék emlékezete azon tehertől, melylyel az ige egész ragozásának egymásután való betanulása reá nehezül;

b) puszta alak helyett a gondolattal kapcsolatban tanulva kevésbé elvont fogalommá lesz az ige; és

c) az igét mindig összefüggésben gyakorolva, a különböző alakok alkalmazását magukkal az alakokkal egyidejűleg tanulja és így használatukban kiváló ügyességet szerez a tanuló.

A cselekvés idejéről szólva, megtámadja Gouin az eddig használt meghatározásokat, s a «jelen, mult, jövő» elnevezéseket, mint elvontakat, detronizálja. Ezek — szerinte — nem jelölnek időt, hanem az idő létezésének módját. A hosszú időn át uralkodott szokás szentesítette az igeragozásnál eddig használatban volt elnevezéseket, úgy hogy azokat kritika nélkül fogadta a tanítvány mesterétől, hogy idővel maga is örökbe hagyja. Innen van az, hogy «jelen időről» beszélnek, midőn jelen időben lefolyó cselekvésről kellene szólni. Az idő és cselekvés két külön fogalom, mely ép oly kevéssé cserélhető fel, mint a tejjel a csésze, mely azt magában foglalja. Megtartsuk-e az elavult hagyományt csupán azért, mert mindeddig a nyelvtanokban használták?

A mondattan foglalkozik a mondatrészek feladatának kijelölésével és e részek sorrendjének megállapításával. E két mondatban:

Ich schreite auf *die* Thür zu,
ich nähere mich *der* Thür,

a növendék bizonyára föl fogja cserélni a «*die*» és «*der Thür*» alakokat. Ezek használatát magyarázva kifejtendő, hogy vannak *teljes* és *nem teljes* értelmű igék: «*alszom*» teljes értelmű, mert megértésére más szó nem kell, «*megyek, közeledem*» nem teljes értelműek, mert meg kell mondanom *hova* megyek, *mihez* közeledem. Ezzel útját egyengetjük az ige értelmét kiegészítő mondatrészek, a ragok eredete és alkalmazása ismertetésének.

Horatius dajkája bizonyára nem tanultatta a kisdeddel a ragozás szabályait, és ez mégis négy éves korában jobban beszélt latinul, mint e nyelvvel évtizedeken át foglalkozó tudósaink. Bizonyos tehát, hogy *számlálhatunk* a számjegyek ismerete nélkül, és *helyesen ragozhatunk*, mielőtt a ragok irott alakjaival foglalkoznánk.

Tanulja csak használatát a növendék — mint a kis gyermek — csupán tapasztalati, gyakorlati uton. A ragokat külön betanultatni képtelenség és bármily kedvvel tanuljon is valaki idegen nyelvet, e munka érdektelen és fárasztó lesz reá. A ragozásnak, mint ilyennek, önálló és külön tanultatására oly sok időt és fáradságot fordítottak és fordítanak, hogy már csupán e nagy, bár meddő, munka előtti tiszteletből sem mernek az eddig követett eljárás helyességében kételkedni.

Pedig ezzel épen ellenkezőleg a már gyakorlatból és alkalmazásukban ismert ragokat könnyű lesz a növendéknek összegezni és rendezni, ha teljesen elsajátította azon viszonyok ismeretét, melyek kifejezésére a ragok szolgálnak.

IV.

Mennyi idő kell valamely idegen nyelv elsajátítására? — e kérdésre Gouin következő számítással felel: Az általa szerkesztett leczkék mindegyike 25 mondatból van alkotva, 50—80 ily leczke képez egy «Series»-t, ezek körülbelül 50—60 szakaszba foglalva egy 4000 lapra terjedő kötetet töltenek be; tekintettel a feladatok-

ban számtalanszor ismétlődő kifejezésekre, a növendék átlag öt leczkét dolgozhat föl egy óra alatt, és így összesen 900 órára van szüksége, hogy idegen nyelvet, — vagyis egész egyéniségének kifejezését más nyelven — elsajátítsa. Ez tehát naponkint $2^1/_2$ órai munkánál egy év alatt érhető el.

Hihetünk-e ezek után azoknak, kik 90 lapon, vagy 50 levélben árulgatják valamely idegen nyelv tudását? Képzelhető-e, hogy elemi iskoláinkban hetenkint 3, egy isk. év alatt 120 óra, tehát a 4. oszt. végeztével ide s tova 24 napi munka után tökéletesen elsajátítsák a növendékek a német nyelvet? — Bizonyára nem.

Azon állítás, hogy mester nélkül is, csupán könyvekből tökéletesen megtanulható valamely nyelv, merőben alaptalan. Minden nyelvnek sajátos a kiejtése, minden szónak van külön akczentusa; ezeket csakis úgy tanulhatjuk, ha más valaki hangoztatja előttünk.

*

Végül hálátlan volnék, ha mellőzném Gouin következő sorait: «A nő organuma hajlékonyabb, finomabb, hallása érzékenyebb, akczentusa kifejezésteljesebb mint a férfié. Türelme és gyengédsége pedig kiválóan képesítik a gyermekkel való foglalkozásra. Ha módszeremnek magam kereshetnék apostolt, bizonyára nők közül választanám azt.»

Bármily alaposak is Gouin állításai és bármily jónak lássék is módszere, véglegesen nem itélhetjük meg értékét, mert helyesen mondotta Dalin a norvég tanítók gyűlésén:

«Ha arról van szó, hogy az iskolában valami új dolog honosíttassék meg, főkép ha az idegen földről származik, a legnagyobb óvatosság szükséges. Mielőtt ez új dolognak a pedagógia szentélyében helyet engednénk, előbb egy-két iskolában, különböző, de tapasztalt tanítók által huzamosb ideig jól ki kellene próbáltatni.»

E próbát Gouin módszere minden kétségen kívül megérdemli.

Weiszberger Antónia.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Miniszteri rendelet az állami tanítónőképezdékbe való felvételről. Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter úr az állami elemi iskolai tanítóképezdék igazgatótanácsai elnökeihez a következő rendeletet intézte:

«Tekintettel arra, hogy valamint az állami, úgy a felekezeti tanítónőképző intézetek jóval több tanítónőt szolgáltatnak, mint a menynyire tényleg szükség van; tekintettel továbbá arra, hogy daczára az e téren beállott túltermelésnek, a felvételre jelentkezők oly nagy számban tódulnak az intézetekbe, hogy a valóban a tanítónői pályára valók és ösztöndíjra érdemesek kiválasztása tetemes nehézséggel jár: annálfogva az ingyenes ellátásban részesülő növendékeknek az állami tanítónőképezdék I. osztályába leendő felvételét az 1888/9-ik tanévtől kezdve ezennel megszüntetem és elrendelem, hogy jövőre az I. osztályba felvett minden benlakó növendék, a tanév tíz hónapján át nyerendő teljes ellátásért mérsékelt díjat, még pedig Budapesten 300, vidéken 210 frtot fizessen.

Ezen növendékek számíthatnak arra, hogy a felsőbb osztályokba való felmenetel alkalmával, az I. osztályban tanusított előmenetelük és magaviseletök, valamint indokolt szegénységök alapján, a rendelkezésre álló javadalom mértékéhez képest a tartási díj alól egészen, vagy részben fel fognak mentetni.

A felvett növendékek kötelesek a tartási díjat havonként előre lefizetni, ellenkező esetben a köztartásban való részvételtől el fognak tiltatni.

A tartási díj elengedése iránt kérvényeknek helyt nem adhatván, utasítom az igazgató tanács elnökségét, miszerint az ilyeneket saját hatáskörében utasítsa vissza.

Erről az igazgatótanács elnökségét tudomás és megfelelő eljárás végett értesítem. Budapest, 1888. junius hó 22-én. Trefort.

*

«Továbbképző iskolák leányok számára» czím alatt ismerteti *Lázárné Kasztner Janka* a «Család és Iskola» ez évi 8-ik számában azt a mozgalmat, mely Németországban a szegényebb sorsú, munkás osztályok lányainak praktikus irányban való továbbképzése körül legújabban megindult. Sajnáljuk, hogy a nagy melegséggel és szépen írt czikket, a mely a külföldi mozgalom mellett a hazai viszonyokkal is behatóan foglalkozik, nem vehetjük át egész terjedelmében s csupán a frankfurti álta-

lános tanítógyűlés által emez iskolák számára felállított programmot közölhetjük.

A német mozgalom czélja: «arról gondoskodni, hogy az az arasznyi idő, mely az elemi iskola befejezése után következik, czélszerű módon a leányok gazdasszonyi kiképzésére fordíttassék úgy azonban, *hogy ezáltal ők kenyérkereseti foglalkozásukban meg ne akadályoztassanak.* E czél egyelőre társadalmi úton lenne megvalósítható. A jótékony női társulatok volnának hivatva az alsóbb néposztály serdülő lányainak továbbképzéséről gondoskodni oly formán, mint a hogyan a községek és az állam az iparos- és kereskedő tanonczokkal teszi. Ugyanis a napnak egy meghatározott órájában, vagy a vasár- és ünnepnapok délutánjain, a midőn a szolgálattevő, gyárban vagy napszámban dolgozó leányok a munkaadó helyen legkönnyebben nélkülözhetők, összejönnének és tisztán praktikus módon részesülnének fent jelzett továbbképzésben. Ezen iskolák felkarolhatnák:

1. A főzés tanítását az alsóbb néposztály viszonyaihoz mérve. Az élelmiszerek olcsó és czélszerű beszerzését, eltartását, némelyeknek termelését. A konyhakertészet és kertművelés gyakorlását. Ezen gyakorlati ügyességek elsajátítására a népkonyhákat lehetne felhasználni, a hol a nép leányai épen a hasonlóik számára tanulnák meg az egyszerű, de izletes, egészséges étel készítését. Frankfurtban két népkonyha van már úgy berendezve, hogy abban a fiatal leányok főzni tanulnak.

2. Tanítani kellene a ruházat előállítását és a különböző szövetek ismertetését, némelyeknek, mint péld. a vászonnak előállítását. Sajnos, hogy ma már a köznép is kezdi varróleányokra bízni egyszerű öltözetének összeállítását.

3. A lakás gondozása, tisztogatása, lakályossá tevésének módja is ismertetendő. A legszegényebb kunyhót is kedves tartózkodási helylyé teszi a rend, tisztaság és egy neme a csínnak, a mit a női ügyesség minden pénzbeli áldozat nélkül előállíthat. A kedves otthon sok fillért tart vissza a gazda zsebében, melyet ellenkező esetben a korcsma bűzös levegőjü szobájában költ el, mert ott mégis kellemesebb szórakozást talál, mint a szennyes, barátságtalan, kényelmetlen otthonban a piszkos, zsémbes, munkátlan asszony oldalán.

4. Az egészségtannak alapismereteivel, a betegápolás és gyermekek gondozásával is meg kell a nép leányát ismertetni. A tudatlanság sehol sincs annyira ártalmára a népnek, mint a betegség eseteiben, a midőn a rossz ápolás és kuruzsolás miatt a legtöbb beteg és különösen a gyermekek elpusztulnak.

5. Szükséges a közéleti egyszerű számolásnak a gyakorlása is, különösen a háztartásban a bevételek és kiadások feljegyzésének ismertetése. (Nem kell ehez a könyvvitel ismerete. Ha papir nincs, jó erre az ajtófélfa is!) Hány asszonyt vezetne az takarékosságra és ösztönözne bevételeinek szaporítására, ha látná, hogy a meggondolatlanul kiadott fillérek milyen összegre rugnak éven át, ellenben a krajczárok kimélése és gyűjtése forintokat tesz idővel.

A vasárnapi összejövetelek alkalmával lehetne az elsorolt hasznos tudnivalók mellett szív- és léleknemesítő népies olvasmányokat olvastatni, és nekik olvasmányokat ajánlani, hogy idején elkerüljék a trágár ponyvairodalmat és ízlésük ilyenekben többé örömet ne találjon! Ezek

volnának nagy körvonalokban adva azon ismeretek, melyek által a nép leányait erkölcsös, józan és praktikus nőkké lehetne nevelni, mi által a sötét tudatlanságot és durvaságot idővel boldogabb családi viszonyok válthatnák fel a munkás nép kebelében!

(A német mozgalom ugyanarra a czélra tör, a melyet a norvégek — részben legalább — oly szépen megvalósítottak a kristianiai és kristiansandi cseléd- és háztartási iskolákban, a mint erről Luttenberger úrnak épen jelen füzetünkben fentebb közlött czikke tanuskodik. *Szerk.*)

*

«**A berlini kereskedelmi leányiskolát**» ismerteti *Dr. Göőz József* a «*Polgári Iskola*» 6-ik számában abból az alkalomból, hogy a mi fővárosunk tanügyi bizottságában is fölmerült egy ily iskola felállításának terve. Mellőzve a czikk ama részét, mely a német birodalom fővárosának társadalmi viszonyaival s ezek közepett az önálló keresetre utalt nők helyzetével foglalkozik, közöljük a kereskedelmi lányiskola szervezetének ismertetését.

A mindent átölelő emberbaráti szeretet — úgymond a szerző — mely Németország nagyobb városaiban száz meg száz alakban nyilvánul, hozta létre a berlini kereskedelmi lányiskolát. A «Lette-Verein» az, a mely 8—10 más intézménynyel együtt — melyek mindegyike a támogatásra szorult nők gyámolítását czélozza — a keresk. lányiskolát is megalapította s fentartja.

A «Handelsschule» *két évfolyama* oszlik; kellő előkészültség mellett azonban egy év alatt is meg lehet szerezni a képesítő oklevelet. A fölvételre jelentkezők (legalább 16 éveseknek kell lenniök) irásbeli és szóbeli vizsgálatot tartoznak kiállani a német, franczia, angol nyelvből és számtanból. Német nyelvből fogalmazványt, franczia és angol nyelvből helyes fordítást, számtanból pedig jártasságot kivánnak tőlük a megnevezett számokkal és tizedes törtekkel való műveletekben. Szóbeli vizsgálatnál ugyanezen tárgyak fordulnak elő avval a különbséggel, hogy a nyelvekből a grammatikai ismereteket puhatolják ki. Magasabb iskolai képzettség nagy előny, mert időt és pénzt takaríthat vele a belépő növendék, a mennyiben pl. azok, a kik a felsőbb leányiskola legmagasabb osztálya követelményeinek megfelelnek, csak egy évig tartoznak a keresk. lányiskolába (a felső osztályba) járni s természetesen tanításdíjat is csak egy évre fizetnek. Kevesebb ismeretekkel ellenben csak az alsó osztályba juthatni. Ennek az alsó osztálynak csakis előkészítő jellege van. Ide oly növendékek is fölvétetnek, a kik nem annyira a kereskedelmi pályára készülnek, mint inkább félbeszakított, vagy hiányos iskolai képzésüket akarják kiegészíteni. Épen ezért az oktatás itt — bár tekintettel van a felső osztályra — inkább általános műveltség elérésére irányul. A felső osztályban, a tulajdonképeni keresk. szaktanfolyamban a tulajdonképeni gyakorl. kereskedelmi szaktárgyak foglalják el a helyet.

Könnyebb áttekintés és összehasonlítás kedvéért a két osztály tantárgyait és heti óraszámait a következő táblázatba foglaljuk:

	Tantárgy	Heti óraszám	
		I. (alsó) oszt.	II. (felső) oszt.
1	Kereskedelmi számtan	2	2
2	Könyvvezetés, váltóismeret	—	4
3	Levelezés, áruisme	—	2
4	Kereskedelmi kézirás (szépirás)	2	3
5	Stenografia	—	1
6	Német nyelv és irodalom	6	4
7	Franczia nyelv és irodalom	5	3
8	Angol nyelv és irodalom	5	3
9	Geografia	2	3
		22	25

Ezen kívül a felső osztályban a tanórához nem kötve — az irógép ismertetése és alkalmazása.

Tanítási dijul az alsó osztálybeliek 100, a felső osztálybeliek 150 márkát fizetnek; ezenkívül beirási díjul 6, fűtéspénz fejében 3 márka számíttatik.

A tanári kar többsége férfi. A gyakorl. keresk. tudományokat — beleértve a stenografiát is — továbbá a német nyelvet férfiak tanítják; nőkre csak a franczia, angol nyelv és a geografia tanítása van bízva.

Az intézet vezetéséről nőkből és férfiakból álló bizottság gondoskodik. Az irodai és igazgatói teendőket nő teljesíti, a ki hétköznapokon reggeli 9 és délutáni 6 óra közt mindig az intézetben tartózkodik.

Bizonyítványokat csak a felső osztály teljes elvégzése után állítanak ki. Mindenki kap bizonyítványt, természetesen az előmenetelhez képest különböző osztályzattal. A bizonyítványok közti különbség a gyakorlatban úgy érvényesül, hogy a jobb bizonyítványt felmutatók inkább *levelezői*, *könyvvezetői* állást nyernek, míg a gyengébbek többnyire *áruüzletekben* kapnak alkalmazást.

A tanítványok száma nagyon kielégítőnek mondható, a mennyiben igen közel jár a 100-hoz.

A fölvételi vizsgálatok évről-évre szűkebb körre fognak szoríttatni. Az igazgatóság ugyanis arra törekszik, hogy a felsőbb lányiskola teljes bevégzéséről mutassanak fel bizonyítványt a növendékek. E törekvés a magasabb intelligenczián kívül azt is czélozza, hogy ezentúl lehetőleg csak úgynevezett jobb családbeli nők nyerjenek az intézetben szakszerű kiképzést.

*

«**A női kézimunka-tanítás köréből**» czím alatt mondja el *Tatay Janka*, főv. tanítónő a «*Népnevelők lapja*» 26. számában észrevételeit amaz eljárásról, mely a kézimunka-tanítást «szívnemesítő és erkölcsképző» felolvasásokkal és elbeszélésekkel köti össze. Észrevételei a következők:

«1. Tudva azt, hogy mily csekély óraszámra redukáltatott a kézimunka-tanítás, nem tarthatom helyesnek, még ettől a csekély időtől is megfosztani a gyermeket az által, hogy egy órán át — a kézimunka gyakorlása helyett — felolvasással bízom meg. Már csak azért sem tarthatom helyesnek, mert hogy ezen czélra csak a jobb olvasók szemeltetnek ki, az több mint valószinű; s így a jobb olvasókra többször, sőt talán igen gyakran kerülvén sor, nekik a kézimunkában okvetetlenül hátra kell maradniok, ha csak úgy nem segítenek magukon, hogy az ezen kitüntetés által támadt mulasztást otthoni munkával igyekeznek pótolni. De ezt ismét nem tarthatom helyesnek, mert az otthoni munkánál soha sem lehetek biztos abban, valjon nem használt-e a gyermek idegen segélyt, már csak azért is, hogy látszólagos szorgalmával a tanítónő megelégedését kiérdemelje s így a felolvasó szerepét újból átvehesse.

2. Nem szabad feledünk, hogy gyermekekkel van dolgunk s mint ilyeneknél minden munka kezdete roppant nehézségekkel jár, legyen ez a munka írás, olvasás, kötés vagy horgolás. Mindezen dolgok elsajátítása, a 8—10 éves gyermek felfogásához képest, elég nehéz s így csoda-e, ha itt-ott tájékozatlan s hibákat követ el. Ilyenkor természetesen első dolga lenne a tanítónő utasításához fordulni, de — nehogy az olvasás menetét csak egy pillanatra is meg kelljen szakítania — inkább elhallgatja zavarát, vagy az elkövetett hibát és tétlenül ül, mi a nagy létszám és elfoglaltság mellett könnyen ki is kerülheti a tanítónő figyelmét. Vagy pedig a mi még rosszabb, saját maga próbálkozik meg a hiba helyreigazításával, mihez nem értvén, még jobban összezavarja munkáját s ez által sokszor lehetetlenné teszi a kijavítást. Munkáját fel kell fejtenie, a mi által tényleg a haladásban hátráltatik.

3. A kézimunkák kevés kivétellel számláláson alapulnak; így pl. a kötött vagy horgolt mintaszalagok, betétek stb. munkák készitése mellett okvetetlenül számlálni kell, ugyanez áll a jegyzésnél, a himzett mintakendőknél is: már pedig, ha a gyermek az olvasásra is akar figyelni, a számlálásban könnyen megzavarodik, hibát ejt és munkája kárba vész.

4. Még azt is megemlítem, hogy ha ezen eljárás csakugyan jó hatással volna is a fegyelemre, kérdés ,tartós-e ezen hatás? — Emberek lévén, tudjuk, hogy az «újság ingerének» többé-kevésbbé mindnyájan hódolunk; valjon a gyermekre is nem csak addig lesz-e jó hatással ez a módszer, míg meg nem szokja; később pedig az ujság ingere megszünvén, újra kezdődik a zaj, fecsegés stb., a mi míg egyrészt a figyelmes és érdeklődő gyermeket zavarja a mese meghallgatásában, másrészt a tanítónőt egy szép reményétől fosztja meg s egy nemes fegyelmi eszköztől, a melytől legtöbbet várt, s a melyet leghathatósabbnak vélt a békezavarás ellen.

5. Mindezeknél is lényegesebb kárnak tartom ezen eljárásnál a *figyelem megosztását*, a mi a pedagógia sarkalatos elveivel merőben ellenkezik. Elégedjünk meg azzal, ha a 8—10 éves gyermek figyelmét csak egy irányban is képesek vagyunk hosszabb időre lekötni, s ne kivánjunk tőle lehetetlenséget; mert hogy az a gyermek egyszerre két oly különböző dologra kellő eredménynyel birja figyelmét irányozni, azt lehetetlennek tartom.»

*

Karacs Teréz Brunswick Terézről. A «Magyar Pæd. Szemle» idei VIII. füzete közli Karacs Teréz egy levelét, melyből kiveszszük a Brunswick Terézről szóló következő nehány sort: « . . 1846. január elején Teleky Blanka grófnő bemutatott a nemeslelkü úrnőnek, ki már akkor 71 éves volt, de roskatag alakjánál fogva többnek látszott. Szelleme annál üdébb volt. Élénk részvéttel beszélt a nevelésügyről s azon küzdelemről, melylyel megalapíthatá a kisdedeket óvó intézeteket. Az első látogatás után majd minden este nála theáztunk Teleky Blanka grófnővel, kinél én azon időben vendég voltam; délelőtti órákban pedig az öreg grófnővel többször mentem sétálni. Brunswick grófnő rendesen nevelési eszméit közlé velem, melyeknek nagyobb részét én nem osztám és az ő nagy örömére sokszor erősen vitatkoztam vele. Az ő nevelési alapja ezen mondaton épült: «*Nincs nemzetiség, csak emberiség.*» Ez az ő alapmondata németül volt fogalmazva, mivel a jó grófnő nagyon keveset értett magyarúl. Én az ő mondatát így idomítám át: «*Nemzetiségekből áll az emberiség; tehát legyen a nemzet nevelve, hogy az emberiség nagygyá lehessen*».

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. *Tanítónőképző intézet.*

A kolozsvári m. kir. állami tanítónőképző intézet értesítője az 1887—8. tanévről. Szerk. Lázárné Kasztner Janka, igazgató.

Az intézet ez évi történetében nem merültek fel nevezetesebb mozzanatok. Csak azt az egyet említhetjük fel, hogy az *egészségtan és életmentés tanítása* az intézet újonnan kinevezett orvosának gondjai alatt rendszeresíttetett. A városban uralkodó tifusz-járvány márczius hóban megszakította a tanítás folytonosságát, sőt az intézet növendékei közül áldozatokat is követelt. — *A tanári testület tagjai* a hitoktatókon kívül: Lázárné Kasztner Janka, ig., Benedek Áron, Dr. Lázár Gyula, Bányay Árpád, Keul Sarolta, Bartholomeides Adél, Sárdi István, Stöger Béla, Mauerer Lina. Pap Mária, gyakorló isk. tanítónő. *A növendékekről* nem közöl az értesítő statiszt. kimutatást. A létszám volt: az év elején *125* (36 + 30 + 34 + 25); benlakó 69, bejáró 56 (évközben elmaradt 7). — Volt az intézet növendékeinek *önképző köre*, mely az erről szóló tudósítás tanusága szerint szép sikerrel működött. — Az intézet felszerelésének, tanszereinek, könyvtárának gyarapodásáról nincs tudósítás.

II. *Felsőbb leányiskolák.*

1. Értesítö a budapesti m. kir. áll. felsőbb leányiskola 1887—8. iskolaévéről. Közli: Berecz Antal, igazgató.

Az év történetéből kiemeljük, hogy az iskola felső osztályai eddigelé az idén voltak a legnépesebbek. A természetrajz tanításának emelése szempontjából az I—III. osztályok növendékei tanári és tanítói vezetés alatt látogatásokat tettek az állatkertben s a tud. egyetem füvészkertjében. Azon VI. oszt. növendékek pedig, kik tanítónői pályára készültek, s így a neveléstant mint rendes tantárgyat tanulták, két főv. elemi leányiskolában tettek látogatásokat a tanítás módszerének tanulmányozása végett. — *A tanári testület tagjai* a hitoktatókon kívül: Berecz Antal, ig., Bacherné Goldzieher Ilona, Dr. Balogh Tihamér, özv. Beöthyné Stetina Róza, Berecz Ede, Bogya Irma, Bossányi Edwards Ellen, Buzogány Ágnes, Dr. Mágócsy-Dietz Sándor, Egan Luiza, Hornischek Henrik, Juhász Krisztina, Dr. Károly Gy. Hugó, Odor Emilia, Odor Henrietta, Rayé Lajos, Révy Ferencz, Safáry Irma, özv. Sólyomné Rozenberg Izabella, Dr. Sonnenfeld Zsigmond, Torkos László, Péterfy Sándor mint óraadó. Tornatanítók: Bockelberg Ernő és Bockelberg Ernőné. — A hitoktatókon kívül 24 tanerő működött: 12 tanár és 12 tanítónő; a férfi tanítók elláttak hetenként

143, a tanítónők 146 órát. — *A növendékek létszáma: 354* (az első öt osztály párhuzamos; 31 + 25 + 30 + 30 + 34 + 31 + 34 + 31 + 35 + 35 + 38); évközben elmaradt 15. Ezek közül róm. kath. 139, mózes v. 158, ágost. 30, helv. 25, gör. kel. 1, unitarius 1. Csak magyarul beszélt 40, magyarul-németül 121, magyarul-francziául 10, magyarul-németül-francziául 142. Budapesten született 271, vidéken 73, külföldön 10. — Az értesítő közli az V. és VI. osztály írásb. dolgozatainak thémáit is; kivánatos, hogy más iskolák is kövessék példáját. — A tanszerek gyarapodásáról nincs kimutatás. — *Felvételi föltételek:* beirási díj 5 frt, tandíj 80 frt.

Az értesítőben Sonnenfeld Zsigmond kegyeletes sorokat szentel az elhunyt *Lojka Hugó* tanárnak (1845—1887), és Bogya Irma közli a Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályában felolvasott értekezését «*a műhímzésről*», melyet melegen ajánlunk az e tárgy iránt érdeklődök figyelmébe.

2. Értesítő a Kolozsvár városi áll. segélyzett felsőbb leányiskola 1887—8. iskolai évről. Kiadja az igazgatóság.

«Olyan sokan mint az idén — úgymond az ig. jelentés — még sohasem voltak iskolánkban, s a tantermek rendkívül kicsinyeknek és kényelmetleneknek bizonyultak, úgy hogy ily körülmények közt a tanítás valóságos kínlódás volt az egész éven át, főkép a rajz és kézimunka tanítása... Az e miatt szükséges helyiség-változtatások következtében nem maradt hely, hova a növendékek téli időben az óraszünetek alatt összegyűlhettek volna; a téli hónapokban el is törültetett tehát a félórai szünidő a második és harmadik óra közt s az öt percznyi szünetek alatt is, míg szellőztettek, a növendékek a szűk előszobába zsúfoltattak... De némileg tűrhető helyzet teremtése is csak a tanári testület áldozataival volt lehetséges, mely valódi szeretettel, szívvel-lélekkel csügg az iskolán... Egyáltalában a buzgalom nem lankadt sem a tantestület, sem a növendékek részéről s így remélhető, hogy iskolánk lassan-lassan, az anyagi küzdelmek ellenére is azon intézetek sorába fog emelkedni, melyek valóban hatásosan mozdítják elő a nemzeti művelődést.» — *A tanári testület tagjai:* De Gerando Antonina, ig., Binder Laura, Butyka Vilma, Békéssy Lilla, Dr. Széchy Károly, Bournáz János. — *A növendékek létszáma: 121.* (Részletesebb statiszt. kimutatást nem közöl az értesítő.) — Az intézetnek volt önképző-köre, melynek czélszerűen vezetett munkásságáról részletes tudósítást olvasunk. — *Felvételi feltételek:* beirási díj 1 frt, tandíj helybelieknek 20 frt, vidékieknek 30 frt; ifj. könyvtári illeték 50 kr.

Az értesítő közli a felügyelő bizottság ama terjedelmes memorandumát «a kolozsvári felsőbb leányiskola átalakításáról az állami szervezet szerint», melyet annak idején folyóiratunkban is ismertettünk.

3. A pozsonyi (internátussal összekapcsolt) m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1887—8. tanévről. Közli: Ghyczy József, igazgató. (Ötödik évf.)

Ez évben már az V-ik osztály is megnyilt s így az 1883-ban felállított iskola gyorsan közeledik azon időponthoz, a mikor teljessé válik. Az ig. jelentés elismeréssel és hálával emeli ki azt a meleg érdeklődést, a mely a pozsonyi és vidéki közönség emez iskoláját felkarolta. Az év történetében nem fordultak elő nevezetesebb mozzanatok. — *A tanári testület tagjai:* Ghyczy József, ig., Bobok Karola, Dach János, Deszáth Anna, Fuchs Károly, Hermann Teréz, Kasztner Mariska, Menich Antal, Dr.

Szántó Károly, Wollmann Elma, az internátus igazgatónője, Florence de Home-Best, Schmidt Paula, óraadók, Dr. Pávai-Vajna Gábor, int. orvos, az egészségtan tanára. — *A növendékek létszáma: 155* (45 + 44 + 32 + + 17 + 17); évközben elmaradt 8. *Vallás* szerint: róm. kath. 97, ágost. 27, helvét 3, mózes v. 28. *Anyanyelv* szerint: magyar 81, német 74. Helybeli 128, vidéki 27. — Benlakó növendék volt 14. — *Felvételi feltételek:* beirási díj 2 frt, tandíj 30 frt. Értesítőre, bizonyítványra s egyéb isk. czélokra 2 frt 60 kr.; az internátus díja 350 frt.

Értekezés: *A «rajzolásról»* Kasztner Mariskától.

5. A soproni m. kir. áll. felsőbb leányiskola hetedik értesítője az 1887—8. tanévről. (XVII. évf.) Közli: Józsa Menyhért, helyettes igazgató.

Az év történetében nincsenek nevezetesebb mozzanatok, kivévén azt a fájdalmas csapást, melyet az intézet Jausz György, igazgató, elvesztése által szenvedett. — *A tanári testület tagjai:* Józsa Menyhért, h. ig., Altdörfer Keresztély, Bründl Ödön, Bründl-Prohászka Ottilia, Gansz Zsófia, Melchár József, Reich Paula, Riesz József, Tschürtz Oktávia, az internátus igazgatónője, Wagner Jozefin. — *A növendékek létszáma: 130* (44 + 38 + 26 + 17 + 5); évközben elmaradt 11. Ezek közül: *Vallás* szerint: róm. kath. 47, ágost. 51, helvét 2, mózes v. 30. *Anyanyelv* szerint: magyar 50, német 79. — Helybeli 101, vidéki 28, ausztriai 1. *Testi fogyatkozások:* rövidlátó 5. nagyot halló 1, hátgerinczgörbülés 3. — (Az internátusban hányan vettek részt?) — *Felvételi föltételek:* beirási díj 3 frt, tandíj 20 frt; az internatus díja 300 frt.

Az értesítő közli Jausz György, az elhunyt igazgató arczképét és életrajzát Józsa Menyhérttől.

5. A m.-szigeti m. kir. áll. felsőbb leányiskola s vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1887—8. tanévről. (XI. évf.) Közli: Marikovszky Menyhért, igazgató.

«Iskolánk — úgymond az ig. jelentés — a felsőbb osztályok néptelensége miatt és költségkimélés szempontjából a másodfokú felsőbb leányiskolák közé lett sorozva... Hogy pusztán financziális szempontból czélszerű-e a már betetőzést nyert intézetet visszafelé fejleszteni; hogy az ekként megtakarított pár ezer forint arányban van-e azon szellemi veszteséggel, mely ez által, kivált exponált helyeken, a nemzeti nőnevelés kárára kétségtelenül bekövetkezik: vitatni nem akarom. Csak jelezni óhajtom ama tizenegy évi tapasztalatomat, hogy a mint a nagy közönség hova-tovább megösmerkedett a felsőbb leányiskola czéljaival, rendeltetésével, s annak üdvös hatásáról meggyőződött, egyre jobban kezdett az iránt érdeklődni, a mit igazol azon tény is, hogy iskoláink jelenlegi 89 növendéke közül 31 vidéki... Bizvást mondhatom, hogy ha iskolánk első rendű marad, növendékeinek száma ez évben már a 100-at meghaladta volna.» — Az évközben nyugdíjba helyezett tanítónő helye betöltetlen maradt, úgy hogy a növendékek e miatt a rajzból szakszerű vezetésben nem is részesülhettek. — A tanári könyvtár 59 kötettel (172 frt ért.) szaporodott; a muzeumi szertár 22 darab tanszerrel (65 frt ért.). — Volt isk. takarékpénztár 410 frt tétellel; Trefort Á. segélyalap 610 frt tőkével. — *A tanári testület tagjai:* Marikovszky Menyhért, ig., Décsey Janka, az internátus igazgatónője, Giusti Antónia, Izák János, Miller Gyula, Quirsfeld Irén, özv. Ujházy Aladárné, Zagróczky Jolán, Dr. Novák

Károly, int. orvos, tanította az egészségtant. (Az elemi iskola tanítónői: Barthos Erzsébet, Szilágyi Róza.) — *A növendékek létszáma: 89* (31 + + 24 + 18 + 13 + 3); évközben elmaradt 15. Ezek közül *vallás* szerint: róm. kath. 28, gör. kath. 8, helvét 26, ágost. 6, izraelita 17; *anyanyelvre* nézve: magyar 80, német 4, román 5. Lakóhely szerint: helybeli 58, megyebeli 18, vidéki 13. — Az internátusnak 14 növendéke volt. — Az intézetnek volt önművelődési köre. — *Felvételi föltételek:* beirási díj 5 frt, tandíj 30 frt; az internátus díja 250 frt.

Értekezés: «*Nehány szó a mai nevelésről*» Marikovszky Menyhérttől.

6. A trencséni m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1887—8. tanévről. Közli: Manyák Alajos, igazgató.

A kezünkhez jutott példányban a 4-ik ív kétszer van meg s hiányzik a 3-ik ív az intézet ez évi történetéről szóló fejezettel! — *A tanári testület tagjai:* Manyák Alajos, ig., Botka-Platthy Kamilla,Ényi László, Hell Franziska, Indali Sarolta, Szimányi Samu. (Az elemi iskolában:Ényi-Mauks Gabriella, Czink Antonia.) — A felsőbb leányiskolának négy osztályában (tehát a trencséni f. l. iskola is másodrendűvé lett) *a növendékek létszáma: 62* (11 + 22 + 19 + 10); évközben elmaradt 2. Ezek közül *vallásra* nézve: róm. kath. 30, ágost. 5, mózes v. 27; *nyelvre* nézve: magyar 17, magyar-német 35, magyar-tót 10; *lakóhelyük* szerint: helybeli 42, megyebeli 18, vidéki 2. — Az internátusnak 4 növendéke volt. (Az elemi iskolába járt 34.) — A tanári könyvtár szaporodott 24 munkával és folyóirattal; a szertár 9 darabbal. — *Felvételi föltételek:* beirási díj 5 frt, tandíj 30 frt; az internátus díja 200 frt.

Értekezés: «*Történeti mozzanatok a nők állásáról és neveléséről*» Szimányi Samutól.

7. A lőcsei m. kir. áll. elsőrendű felsőbb leányiskola hetedik értesítője az 1887—8. tanévről. Közli: Kárpáti Endre, igazgató.

Az év történetében nem fordultak elő nevezetesebb mozzanatok. — *A tanári testület tagjai:* Kárpáti Endre, ig., Hermann Róza, az internátus igazgatónője, Eördöghné-Holzinger Anna, Förster Rezső, Hoszek Mária, Kiss Ida, Klimkó Mihály, Klimkóné-Kozmund Vilma, Kottler Dániel, Szobissek József, Thoma Teréz, Dr. Alexy János, orvos tanította az egészségtant. — *A növendékek létszáma: 86* (13 + 19 + 24 + 18 + 8 + 4); évközben elmaradt 5. Ezek közül *vallás* szerint: róm. kath. 34, gör. kath. 1, ágost. 37, helvét 1, mózes v. 8; *anyanyelv* szerint: magyar 31, német 48, tót 2. — Az internátusban 7 növendék vett részt. — Az intézet felszerelésének leltári értéke 12,000 frt. A tanári könyvtárban 550 darab mű van (2300 frt ért.), az ifj. könyvtárban pedig 300 mű (250 frt ért.). — *Felvételi föltételek:* beirási díj 5 frt, tandíj 15 frt; értesítőre s egyéb nyomtatványokra 1 frt; az internatus díja 300 frt.

8. Értesítő a beszterczebányai m. kir. áll. felsőbb leányiskola 1887—8. tanévéről. (Ötödik évf.) Közli: Dr. Gerevich Emil, igazgató.

«Bár a közönségnél — úgymond az ig. jelentés — a leánygyermekeknek magasabb fokú neveltetése iránt a fogékonyság tért kezd hódítani (az intézetnek az idén 34-el több növendéke volt mint tavaly): mindazáltal nem hallgathatom el ama sajnos tapasztalatomat, hogy számos szüle nagyon is elkésve kezdi meg gyermekénél a rendszeres taníttatást. Évről-évre nagy azon szülők száma, a kik 12—15 éves korukban hozzák

először iskolánkba gyermekeiket. Ezek aztán már koruk miatt is legfeljebb csak egy-két évig maradhatnak az intézetben s így a mellett, hogy tanulmányaik befejezése előtt hagyva azt el, bevégzetlen műveltséggel lépnek az életbe, még azt a hátrányt is szenvedik, hogy nehezen birnak a tanítás keretébe illeszkedni s megfelelő eredményre jutni.» Az év történetében nem fordultak elő nevezetesebb mozzanatok. — A könyv- és szertár jelentékenyen gyarapodott (a tanári könyvtár 700 frt értékű könyvvel). Volt az intézetnek Gönczy Pálról elnevezett segély-alapja. — *A tanári testület tagjai:* Dr. Gerevich Emil, ig., Báró Barkóczy-Dömök Antónia, az internátus igazgatónője, Gúta-Oláh Mária, Gúta József, Koronczy Imre, Pásztori-Jankovich Kornélia, Serédy Ilona, Stauffer Emilia, Telegdy Gyula, Tompa Árpád, Dr. Heinrich Ernő, orvos tanította az egészségtant. — *A növendékek létszáma: 104* (23 + 26 + 27 + 19 + 9); évközben elmaradt 6. Ezek közül *vallásra* nézve: róm. kath. 26, ágostai 36, helvét 2, mózes v. 32; *anyanyelv* szerint: magyar 50, német 46; *nyelvismeret* szerint: magyar 8, német 7, magyar-tót 7, magyar-német-tót 67, magyar-német-franczia 7; *lakóhely* szerint: helybeli 57, megyebeli 18, vidéki 21. — Az internátusban 24 növendék vett részt. — *Felvételi föltételek:* beirási díj 5 frt, tandíj 25 frt; értesítőre s egyéb nyomtatványokra 1 frt 50 kr.; az internátus díja 250 frt.

Értekezés: «*A felfelé menő lánczlörtekről*» Dr. Gerevich Emiltől, mely az értesítő felének nagyobb részét elfoglalja (!) és költemény: «*Gönczy jubileumára*» Koronczy Imrétől.

9. A temesvári m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1887—8. tanévről. (IV. évf.) Közli: Valló Vilmos, igazgató.

Az ig. jelentés az év történetéből nem közöl általánosabb érdekű mozzanatokat. — *A tanári testület tagjai:* Valló Vilmos, ig., Mársits Rozin, az internatus igazgatónője, Dr. Benedek Albertné, Indali Etelka, Indali Ilona, Ott Irma, Rauschmann Czeczilia, Dr. Vikol János, Dr. Laky Mátyás mint óraadó. — *A növendékek létszáma: 123* (36 + 44 + 25 + 17); évközben elmaradt 11. Ezek közül *vallás* szerint: róm. kath. 44, ágostai 4, helvét 5, gör. kel. 7, mózes v. 63; *anyanyelv* szerint: magyar 61, német 57, szerb 5; *lakóhely* szerint: helybeli 101, megyebeli 2, vidéki 20. — Az internátusnak volt 24 növendéke. — A szertár örvendetesen gyarapodott; de az intézet könyvtára eddigelé «majdnem kizárólag csak ajándékozás útján begyűlt könyvekből áll; azonban egy nagyobb szabású intézeti könyvtár beszerzése már folyamatban van». — *Felvételi föltételek:* beirási díj 5 frt, tandíj 30 frt; az internátus díja 300 frt.

IRODALOM.

Leányiskolai kézikönyvekben oly termékeny volt az elmult iskolai év, hogy azelőtt egy évtized sem mutathatott fel ily gyarapodást. Mily része van emez örvendetes eredmény előidézésében a nyomasztó szükségérzetnek; mily része a felsőbb és polgári lányiskolák újjá szervezésének: nem kutatjuk. Beérjük magával az eredménynyel s örvendeni fogunk, ha a mennyiségének megfelel a minőség is. Rybár Ásvány- és vegytanáról, Sebestyénné Gazdaságtanáról, Eckert Természettanáról már megemlékeztünk mult füzetünkben; ezúttal folytatjuk szemlénket s rajta leszünk, hogy az ujonnan megjelent könyvek közül egy se maradjon ismertetés nélkül.

*

IRMEI FERENCZ: *Világtörténet a felsőbb és polgári lányiskolák II. és III. osztálya számára.* Több történeti térképpel. Budapest, 1888. Eggenberger. (8-r., 176 lap.) *Ára 1 frt.*

KOZMA GYULA: *Világtörténelem a polgári és felsőbb lányiskolák második osztálya számára. I. kötet: Ó-kor. — A középkori intézmények alakulása.* — 4 színnyomatú térképpel és 78 a szövegbe nyomott képpel. Budapest, 1888. Mehner Vilmos. (8-r., 148 lap.) *Ára 1 frt.*

A polgári és felsőbb lányiskolák új tanterve tán egyik tantárgy tanítását sem alakította át oly gyökeresen, mint a világtörténetét. Okvetetlenül szükség volt tehát új világtörténeti kézikönyvekre. És valóban rövidebb idő alatt, mint a hogy hittük, három ilyen kézikönyv is készült. De úgy látszik, hogy a nagy sietség egyiköknek sem vált javára; nem sikerültek úgy, mint a hogyan, szerzőik képességét ismerve, sikerülhettek volna, s legfeljebb ideiglenesen elégíthetik ki a szükséget.

Az Eggenberger-czégnél megjelent Czakó-féle Világtörténetről, a mely egyáltalában nem üti meg a mértéket, hallgatunk; csupán Irmei és Kozma kézikönyveit óhajtjuk ezúttal nehány rövid szóval bemutatni olvasóinknak. Együtt ismertetjük őket, mert legtöbb fogyatkozásaiknak kútforrása közös, s ép ez a közös kútforrás az, a melynek veszedelmes voltára ismertetésünkben nyomatékkal rá akarunk mutatni.

Hogyan történhetett, nem tudjuk, de sem Irmei, sem Kozma még csak figyelemre se méltatják az új tantervet s egyáltalában nem alkalmazkodnak azokhoz a változtatásokhoz, melyekkel ez a régit módosította. Az új tanterv értelmében a világtörténeti tanítás egy osztálylyal alább, a II-ik osztályban veszi kezdetét s már a harmadikban véget is ér. A polgári lányiskolában mindenkorra, a felsőbb lányiskolában csak egyelőre, hogy később az V-ik osztályban, a művelődéstörténettel kapcsolatban

újra helyet foglaljon. Tizenegy-tizenkét éves lánykák számára kellettek világtörténeti kézikönyvek s kaptunk olyanokat, a minőket a középiskolai fiútanulók a negyedik, ötödik, hatodik osztályban használnak.

A tanterv világosan megjelöli a tanítás menetét és anyagát; a megfelelő tanításmód alkalmazását pedig megadja a növendékek zsenge kora. A tanterv nem követel rendszeres világtörténetet az események, tények és évszámok tarkaságával és sokaságával; csupán világtörténeti képeket, elbeszéléseket kiván, a melyek, ha külsőleg nincsenek is rendszeresen összefűzve, belső összefüggésökben mégis a világtörténeti fejlődést tüntetik föl. E képek egyenként meg is vannak nevezve a tantervben és mégis egyik szerzőnk se vesz róla tudomást, hanem jár a kényelmesre taposott régi úton; kezdi a történet fogalmán és segédeszközein, beszél mindenről és mindenféléről, a mi csak egy világtörténeti kézikönyvbe beszorítható s mire a könyv végére ért, teljesen megfeledkezik tantervről és növendékről egyaránt. Szóval ők is úgynevezett rendszeres világtörténetet írnak igazán dióhéjba, oly száraz burkolatba szorítva, hogy ha van is magva annak, a mit a gyenge növendéknek adnak, ez hozzá nem juthat s a tanulással csak emlékezetét terheli, a nélkül, hogy a tanultak szívéhez is szólnának. Irmei könyvének még van egy-két fejezete (Pl. a görög hőskor, Perikles, a Gracchusok), a melyekben a helyesen úton jár s nagyjában megfelel a tanterv intenczióinak; de Kozma mindvégig következetes: komoly, száraz és hű a sablonhoz.

Második közös fogyatkozásuk, a mely jórészt az elsőnek következménye, hogy nem alkalmazkodnak a növendék korához, egyéniségéhez és gondolatvilágához sem az anyag megválogatásában, sem az előadásban. Az anyagot egyáltalában nem dolgozták fel methodikailag; még csak az erre való következetes törekvésnek sem adták tanubizonyságát. Valóban szemetszúró, mondhatni megdöbbentő példákat szolgáltatnak erre a művelődéstörténeti fejezetek, a melyekben állami, társadalmi intézményekről, írókról, költőkről, művészekről, költői műfajokról és művészi irányokról beszélnek oly növendékeknek, a kik még csak a grammatika elemeivel küzködnek s alig bírnak szabadkézzel megrajzolni egy egyszerű levéldíszítményt.

Különösen Irmei téved messzire ebben az irányban, a ki nem tartotta fölöslegesnek azt sem, hogy könyvéhez egy időrendi művelődés történeti táblázatot is csatoljon.

Az anyag felosztásában sem ügyelnek az arányosságra s bizony gyakran tovább mennek a részletezésben mint kellene. Kozma pl. a rómaiak történetével 70 lapon — a könyv felén — át foglalkozik, holott a görögöknek alig juttat 24 lapot; Irmei a nagy tengeren túli fölfedezésekre 11, a franczia forradalomra 12 lapot fordít, a mi természetesen a többi fejezetek rovására történik.

Előadás és nyelv dolgában határozottan Irmei könyvét illeti meg az elsőség; a jóízlésű, gyakorlott iró minden sorából kitünik. Kár, hogy az a könnyűség, a melylyel a tollat forgatja, igen gyakran pongyolaságra is kapatja. Kozma nyelve is elég jó, szabatos és magyaros; de előadása merev, nehézkes s nem a gyermeki felfogáshoz szóló.

Nem hagyhatom megjegyzés nélkül azt a felötlő tényt sem, hogy Irmei könyve az egész világtörténetet magában foglalja 176 lapon; míg Kozma csaknem ugyanakkora füzetben csak a II-ik osztály anyagát adja,

tehát csupán a Karolingek kihaltáig jut, Az egyik túlságosan takarékoskodik a térrel, a másik kelleténél terjengősebb.

Gyakorlati tanférfiak írták e könyveket; hogy a gyakorlatban miképen boldogulnak velük, erre feleljenek maguk, a kik szintén foglalkoznak e tárgy tanításával. Mi azt hiszszük, hogy a tanárnak nagyon sok bajába kerül, ha e könyvek alapján akarja elérni a tanterv által kitüzött czélt. De elérheti s ennyiben mind Irmei, mind Kozma könyve használható. Kivánatos azonban, hogy a mit most a tanárnak kell megtennie nagy fáradsággal és sokszor a sikert koczkáztatva, azt a következő kiadás alkalmával tegyék mega szerzők maguk. Dolgozzák át munkájukat a tanterv értelmében methodikailag gyökeresen: a könyvekben az anyag, a szerzőkben a képesség megvan hozzá, hogy ezt sikerrel megtehessék.

Mind a két könyv nyomdai kiállítása kifogástalan, sőt a Kozma munkája valóságos képes könyvnek mondható, oly gazdag illusztrációkban, s áruk e mellett mégis olcsó. Ajánljuk az ismertetett munkákat a szakkörök figyelmébe. —*n.*

*

TERMÉSZETTAN ÉS CSILLAGÁSZATI FÖLDRAJZ, felsőbb és polgári leányiskolák IV. osztálya számára, valamint magánhasználatra irta *Ekkert Antal*, polgáriskolai tanár. Budapest, Franklin-Társulat 1888. Ára 80 kr.

Minthogy minden tankönyv — kivéve a tudományos jellegűt — meghatározott iskolára, sőt a legtöbb esetben bizonyos osztályra készül, annak tartalma a tanterv által megszabott tananyag következtében a priori meg van adva. Ha a tantervet utasítások is kisérik és annak intencziói bővebben fejtegetik, akkor az azokban hangsúlyozott elvek a tananyag miképen való feldolgozására is irányadók lesznek, mi azonban legkevésbbé sem zárja ki, hogy a tanférfi az anyag elrendezésében saját tapasztalatait, pedagógiai tapintatát, eltérő — talán helyesebb — felfogását ne érvényesítse; ha pedig ily utasítások nincsenek, mint a polgáriskolai tantervnél, akkor a szerző egészen saját belátására van utalva. E szerint bármely tankönyv megbirálásánál kiváló súlyt kell fektetni a következő két pontra: alkalmazkodik-e szigorúan a tanterv által megszabott tananyaghoz és megfelel-e ennek feldolgozása a tárgy sajátos és a pedagógia követelte általános tulajdonságoknak.

Az előttünk fekvő fizikai tankönyv — a mint előszavában olvassuk — tankönyvirodalmunkban hézagot kiván pótolni, a mennyiben a leányiskolai tanterv lényeges módosításai a polgári és felsőbb leányiskolák IV. osztálya számára megszabott fizikai tananyagban is behatóbb változásokat okoztak. Ilyennek hiányában már eléggé indokolva van szóban forgó tankönyv megjelenése, mely különben is a szerző abbeli lelkiismeretes törekvéséről tanuskodik, hogy nehéz feladatának megfeleljen. Híven ragaszkodik ugyan a tantervhez, de azért épen nem szolgál a könyv kárára, hogy többet ölel fel, mint a mennyit a tanterv megszab (pl. Archimedes törvényét, a testek úszását, a meleg tovaterjedését stb.).

Minden fizikai tanítás a szemléletben és kisérletben gyökeredzik, és csak akkor arathatunk sikert, ha oktatásunk kiinduló pontját a növendékek előtt ismeretes testekhez, tüneményekhez kötjük. Tankönyvünk is ezen álláspontot foglalja el és lehetőleg iparkodik egyszerű kisérletekből elvont következtetések alapján a tanítványok ismeretkörét tágítani és az

új tüneményeket, ezek főbb törvényeit és közel fekvő okait velök megértetni. Mivel a könyv leányoknak van szánva, csak helyeselhető, hogy a szerző a nehézkes, sokszor épen nem könnyen felfogható definicziókat elkerüli, a tünemények leírására a szokottnál több gondot, bővebb tárgyalást fordít, mert — e tekintetben teljesen osztozom nézetében — tömör irály, mely mindent dióhéjba szorít, nem tankönyvbe való.

A bevezető rész a testek közös tulajdonságait és halmazállapotát tárgyalja. Lehetséges, hogy a szerző szándékosan csak azon tulajdonságokra szorítkozott, melyekről közvetlen szemlélet által szerezhetünk tudomást, de azért mégis szembeötlő két oly fontos tulajdonság mellőzése, mint a testek oszthatóságáé és tehetetlenségéé, melyek minden esetre említést érdemeltek volna. Ezután áttér a szilárd testekre, melyeknél a nehézségi erőt, súlyt, fajsúlyt és a szabad esést megismerteti. Erre következnek a híg, vagy cseppfolyós testek: ezek nyomása, Archimedes törvénye, a testek úszása és a közlekedő edények. A folyadékok nyomásánál nagyobb súlyt kellett volna arra fektetni, hogy azok nem csak minden irányban, hanem egyszersmind *egyenletes* nyomást fejtenek ki, mert ebből folynak az összes, azokra vonatkozó tünemények. Archimedes törvényénél meg lehetett volna említeni, hogy az természetesen nem csak a vízre, hanem bármely más folyadékra is érvényes. A közlekedő edények fejtegetése igen tanulságos, főleg azért is, mert különös tekintettel van hazai és fővárosi viszonyainkra (vízvezeték, ártézi kutak). A légnemű testekre vonatkozó tünemények közül szerző a légnyomásra, Torricelli kísérletére, a barometerre, a levegő súlyára, a levegőt sűrítő és ritkító eszközökre szorítkozik. Nagyon szemléltető és a tüneményt mintegy kézzel foghatóvá teszi azon kísérlet, melynél egy *U* alakú üvegcső mindkét szárában egyenlő magasan álló higanyoszlopok egyike 750 mm.-rel emelkedik, ha a másik 1 kg.-nyi nyomásnak ki lesz téve. Némely eszköz, mint pl. a légszivattyú hosszas leírásának mellőzése csak helyeslésre találhat, mert a legjobb ábra, a leghívebb megismertetés sem pótolhatja a készülék tényleges bemutatását és a tanár magyarázatát.

A közlött történeti adatok, mint pl. a Pascal-féle közelítő magasságmérés, Aristoteles ismert kisérlete és téves következtetése stb. a tárgy iránt való érdeklődést, szeretetet csak fokozhatják.

A melegről szóló, igen sikerült fejezet magában foglalja a testeknek a hő által való kiterjedését és összehuzódását, a thermometert, a hő tovaterjedését: a hővezetést és hősugárzást, az áramlást, olvadást, párolgást, a levegő nedvességét, a légköri csapadékokat és a víz körútját a földön. A szerző ezekben is a legegyszerűbb jelenségekből, kisérletekből gyűjti anyagát, s teljesen alkalmazkodik azon értelmi fokhoz, melynek számára a könyv készült. Igen kedves olvasmányokúl fog szolgálni a növendékeknek a 19-ik czikk (a víz körútja a földön), mely érdekesen és találóan jellemzi a nap áldásos hatását,

A hangnál szerző előadja annak keletkezését, terjedését és visszaverődését, — szintén csak a legprimitivebb — de épen azért könnyen érthető példákat és kisérleteket vévén alapul. A visszhangra nézve megjegyezzük, hogy a fül 1 mp. alatt legfölebb 9 szóhangot képes megkülönböztetni és hogy a hang $\frac{1}{9}$ mp.-ben $\frac{333}{9}$ m. = 37 métert fut meg, következőleg egytagú visszhang csak úgy keletkezhetik, ha a hangforrás

a visszaverő faltól $\frac{37}{2}$ m. = 18·5 m.-nyi távolban van; a mint ezen távolság 2 × 18·5, 3 × 18·5.....: a visszhang két-, háromtagúvá.... válik.

A világosságot tárgyaló fejezetben találjuk a fény keletkezését, a világító és sötét testeket, a fény terjedését, az árnyékot, a megvilágítás erejét, a fény visszaverődését és törését, a szinképet, a testek színeit, a lencséket, a nagyítót és messzelátót, egy kis czikket a látásról, tehát jóval többet mint a mennyit a tanterv követel. Hogy lehet-e a tanórák jelenlegi száma mellett ezen anyagot a növendékekkel feldolgoztatni, átértetni ezek túlterhelése nélkül, nézetem szerint első sorban maguktól a tanítványoktól függ, továbbá a tanár tapintatától. Az egyik osztálylyal gyorsabban, a másikkal csak lassabban haladhatunk, a mint ezt a növendékek értelmi fejlettsége megengedi és e szerint a tantervben meg nem említett részletek tárgyalhatók vagy elhagyandók. Ha a tankönyvben nem találtak volna helyet, tárgyalásuk lehetősége teljesen ki volna zárva és elhagyások által a könyv terjedelme legfölebb fél ívvel, ára pedig csak 4—5 krajczárral csökkenne.

A mesterséges fényforrásoknál talán a villamáramot nem kellene felhozni — mert ez a tanítványok előtt még terra incognita — ha csak az elektromosság nem tárgyaltatnék a világosság előtt. A camera obscura nem tartozik a fény keletkezéséhez, hanem a fény egyenes vonalú terjedésén alapulván, ennél említendő fel. A megvilágítás vagy hősugárzás erejére vonatkozó törvényből nem csak az évszakok, hanem egyszersmind a naponkinti és földöveink különböző hőmérsékleti változásai is folynak. Feltünő az ott felhozott kérdés is: «Tudnak-e más erőt is megnevezni, melynek hatása a távolsággal hasonló (helyesebben: ugyanazon) arányban fogyatkozik», melyre aligha felelhetnek a növendékek, mivel a nehézségi erővel ugyan megismerkedtek már, de ennek működési törvényével még nem.

Az elektromos és delejes tüneményeknél tárgyalás alá vétetnek az alaptünemények, az elektromosság szétosztása (influentia), a szikrázó villamosság (miért nem dörzsvillamosság? a szerző új elnevezésével nem igen barátkoztunk meg; hiszen a villamos szikra mindig a két különneművillamosság egyesülésének eredménye), az áramló villamosság (ez nem adhat szikrát?), a természetes és mesterséges delejek és villamdelejek.

Az alaptünemények teljes megértésére okvetetlenül felemlítendő, hogy általában két test egymáshoz dörzsölve villamossá válik, az egyik kap +, a másik — villamosságot és hogy a dörzsszer villamosságát csak azért nem észlelhetjük, mert azt kezünkben tartva a kifejlődő villamosságot elvezetjük, de mihelyt elszigeteljük, annak villamosságát is érvényre juttathatjuk. A villám keletkezésénél előrebocsátandó, hogy a légkörben is mindig van elektromosság.

Az ezen tünemény-csoportot követő csillagászati földrajz eléggé bőven és részletesen tünteti föl földünket, a holdat és a napot, különösen a föld alakját és nagyságát, forgását tengelye körül, felosztását, keringését a nap körül, a kalendáriumot és az időszámolást, a nappalok és az éjszakák váltakozó hosszát, az évszakokat, a földöveket, a hold alakját, mozgását és fényváltozásait, a hold- és napfogyatkozást, naprendszerünket és mintegy zárkövül az általános nehézkedés törvényét. A tárgyalás

főleg Flammarion ismeretes munkájára támaszkodik, mi csak előnyére van. Földünk mozgásánál a látszat és a valóság két példa által igen jól van illusztrálva, ámbár a tényleges bizonyíték, hogy földünk a nap körül forog csak a posteriori következik. Ha képtelenségnek is látszik, hogy oly roppant tömeg, mint a nap, a föld, ezen vele összehasonlítva aránylag csekély tömeg körül forogjon, még sem szabad azt elhárítani az ellenkezőnek egyszerű feltevése által. A kalendáriumoknál az a megjegyzés, hogy XIII. Gergely pápa ide vágó intézkedése főleg a nőknek nem tetszett, mert egyszerre 10 nappal idősebbekké lettek, leányoknak írt tankönyvbe nem való. Az általános nehézkedés törvénye ugyan igen világosan van előadva, de azért mégis azt vélem, hogy annak teljes átértése magasabb értelmi fejlettséget követel, mint azt a polgári leányiskola IV. osztályának növendékeitől föltételezhetjük; csak igen ügyes tanárnak merném ennek tárgyalását ajánlani.

Így végig lapozgatva e tankönyvet, meggyőződtünk, hogy az ügyszeretettel és pedagógiai tapintattal készülvén, teljesen megfelel azon igényeknek, melyeket tankönyvhez méltán köthetünk. Irálya és nyelvezete könnyen érthető — és a mellett olyan – milyennek oktató, főleg leányoknak szánt művekben lennie kell: folytonosan leköti a tanítvány figyelmét, ébren tartja szellemi tevékenységét és fokozza a tárgy iránt való érdeklődést. Helyesen megválasztott mindennapi tények és tünemények illusztrálják az előadottakat. A fölhozott számpéldák és kérdések, melyekkel minden czikkben találkozunk, arról tanuskodnak, hogy a könyv mintegy tanítás közben készült, de ajánlanám új kiadásnál a példákat és kérdéseket dűlt vagy a rendes szövegben használtaknál kisebb betűkkel nyomtatni; minden czikk végére összefoglaló kérdéseket is lehetne tenni, melyek egyrészt a tanultak ismétlésére, másrészt ezek kibővítésére szolgálnának. A miket kifogásoltunk, csekély hiányok és hibák, melyek új kiadásnál könnyen pótolhatók és javíthatók. A könyvet jó tulajdonságainál és mert valóban hézagpótló, legmelegebben ajánlhatjuk az érdekelt körök figyelmébe. Kiállítása csinos, mint a Franklin-Társulat minden kiadványa és ára aránylag csekély.

ÉBERLING JÓZSEF.

*

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA: *Háztartástan polgári leányiskolák számára.* Budapest, 1888, Mehner Vilmos. (8-r., 87 l.) Ára füzve 60 kr., egész vászonkötésben 80 kr.

Az előszóban maga a szerző e szavakkal ismerteti munkáját:

«Ez a kis könyv eredetiségre nem tart számot, mert nem egyéb, mint a felsőbb leányiskolák számára készült «Gazdaságtanom»-nak a polg. lányiskolák tantervéhez mért átalakítása. Ez az átalakítás abban áll, hogy e könyvecskéből a polg. lányiskolák tantervében meg nem követelt «nemzetgazdasági alapfogalmakat» elhagytam, s e helyett fölvettem bele a «kertről» és a «hasznos házi állatokról» szóló fejezeteket.

Könyvem szerkesztésénél figyelemmel voltam arra a nemes feladatra, mely a háztartástan tanítójára vár, kinek a háztartási munkákról való beszélgetése közben a legtöbb alkalma nyilik a takarékossági hajlamot, a hivatásszeretetet és munkakedvet a növendék lányka lelkében fölébreszteni és ápolni. Jelen alakjában ez a kis könyv egyrészt irányt akar

eme beszélgetéseknek szabni, másrészt foglalatja kíván lenni azon gyakorlati útmutatásoknak és tanácsoknak, melyeket a növendékek a helyes gazdálkodásra vonatkozólag otthon és az iskolában tanítóiktól nyernek; s azt hiszem, hogy ily értelemben mind a tanterv szellemének, mind a polg. lányiskolák szükségletének megfelel.

Apró részletekre kiterjedő utasításokat a dolog természeténél fogva nem adhattam; azért, mert azok nem tankönyvbe valók, s azért is, mert azok által korlátoztam volna a tanító önállóságát, ki így a még szükséges példákat a helyi viszonyokhoz alkalmazkodva maga választhatja meg, s a részletesebb utasításokat gyakorlatilag adhatja a tanítványoknak.»

*

A következő munkákat ezúttal egyszerűen csak bemutatjuk, máskorra hagyván ismertetésüket:

Révy Ferencz: *Magyar olvasókönyv* felsőbb leányiskolák, polg. lányiskolák s egyéb hasonló intézetek számára. Második rész. Budapest, 1888. Singer és Wolfner. *Ára fűzve 1 frt, vászonkötésben 1 frt 20 kr.*

Dobóczky Lajos és Peres Sándor: *Gazdaságtan* a legszükségesebb háztartási és kertészeti ismeretekkel. Polg. és felsőbb lányiskolák számára. Budapest, 1888. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). *Ára 50 kr.*

Krünner Anna: *A horgolás és kötés tömeges tanításának vezérkönyve ütem és vezérszó szerint.* Elemi lányiskolák számára. Budapest, 1888. *Ára 90 kr.* (Az egyetemi nyomdában megrendelve *60 kr.*)

Heinrich Gusztáv: Minna von Barnhelm oder das Soldatenglück, von G. E. Lessing. Magyarázatokkal (Jeles Irók iskolai tára XXXII.). Budapest, 1888. Franklin-T. *Ára 50 kr.*

Göllner Károly: Az iskolai fegyelemről. Brassó. 1888. *Ára ?*

*

A szerkesztőséghez beküldték az «*Olcsó könyvtár*» (Szerk. Gyulai Pál, kiadja a Franklin-Társulat) következő füzeteit:

A vértanuk. Irta *Chateaubriand.* Ára *1 frt 20 kr.*

Igazházi, egy kegyes jó atya. Mulatságos játék öt felvonásban, szerzette *Simai Kristóf.* Ára *30 kr.*

Két rab. Beszély. Irta *Lindau Pál.* Ára *30 kr.*

A báróné levelei. Beszély. Irta *Pálffy Albert.* Ára *30 kr.*

Szohráb. Költői elbeszélés Firdúszi «Sah-Námé» cz. művéből. Perzsából fordította *Fiók Károly.* Ára *30 kr.*

Medea. Szomorújáték öt felvonásban. Irta *Grillparzer Ferencz.* Ára *30 kr.*

Aesthetikai előtanulmányok. Irta *Erdélyi József.* Ára *20 kr.*

A görög művészet bölcselete. Irta *Taine H. Adolf.* Ára *30 kr.*

A németalföldi művészet bölcselete. Irta *Taine H. Adolf.* Ára *30 kr.*

Az esernyő. Vígjáték egy felvonásban. *Bayle B.* után ford. Csiky Gergely. Ára *20 kr.*

I. Frigyes Vilmos, porosz király. Irta *Ballagi Aladár.* Ára *30 kr.*

Leonarda. Színmű négy felvonásban. Irta *Björnstjerne Björnson.* Ára *30 kr.*

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA» EGYESÜLET VISSZAÉRKEZETT GYÜJTŐÍVEIRŐL.

(Tizedik közlemény.)*

Draskovics de Ponty Jolán *3877.* sz. ívén: Gábriel József 20 kr. Windisch Antal 40 kr. *Összesen 60 kr.*

Szegfi Ilona *147.* sz. ívén: Nyiregyházán. Dr. Kozma Jenő 50 kr. Warga Irénke 10 kr. Warga Mariska 30 kr. Hilóczky Béla 50 kr. Szegfi Ilona 2 frt. Herskovits Róza 20 kr. Jósa Andrea 20 kr. B. E. 20 kr. Gansel Margit 10 kr. Fejér Erzsike 20 kr. Szametz W. 10 kr. Führer L. 20 kr. Valtner M. 30 kr. N. N. 10 kr. Szeszich Emma 20 kr. Ungár J. 10 kr. Gansl R. 10 kr. Katz G. 20 kr. Sara Irénke 20 kr. Vay Mariska 11 kr. Kubassy Berta 20 kr. Trájtler Anna 20 kr. Mandel Szeréna 20 kr. Jósa Vilma 20 kr. Maurer J. 30 kr. Szamuelly J. 20 kr. Silberstein R. 10 kr. Rottmann Anna 15 kr. Rottmann Margit 15 kr. Silberstein Szeréna 10 kr. Mandel Berta 20 kr. Ungár Margit 10 kr. Majeszky Nelli 20 kr. Baumann G. 30 kr. Steinfert Anna 10 kr. Czuker Etel 20 kr. Horn M. 20 kr. Csapkay Ilonka 10 kr. Blumberg Margit 20 kr. Bergstein 10 kr. Kálnay K. 20 kr. Bergstein J. 10 kr. Janthó Jolán 10 kr. Czukor Ilona és Erzsi 20 kr. Baruch Anna 20 kr. K. B. 10 kr. Gansel Gizella 10 kr. Vay Janka 10 kr. *Összesen 10 frt 51 kr.*

Péter Mária *369.* sz. ívén: Pereden. N. N. 1 frt. Veszely István 1 frt. Némethy Pál 50 kr. Pásztor Andorné 50 kr. Markó Karolin 50 kr. Novak Mariska 70 kr. Vámossy Ferencz 50 kr. Péter Zsófia 50 kr. Péter János 50 kr. Péter Mária 50 kr. *Összesen 6 frt 20 kr.*

Podhraczky Mária *390.* sz. ívén: Tresztenán. Várzély Emilia 2 frt. Gyurcsák Mária 1 frt. Spikl Mária 1 frt. Spitkovszka Apolonia 50 kr. Strausz Mari 10 kr. N. N. 50 kr. Freund M. 1 frt. Massenge 20 kr. Schein A. 10 kr. C. Helén 10 kr. N. N. 10 kr. Sein Samu 10 kr. Stiller Ignácz 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Podhradszky Th. 40 kr. *Összesen 7 frt 50 kr.*

Gokesch Viola *405.* sz. ívén: Eszterházán. 20 kr. Gokesch Paula 1 frt. Szabó Ernesztine 20 kr. Vasgner 50 kr. X. Y. Z. 50 kr. Gicsosné Kati 10 kr. Pongráczné 50 kr. Pongrácz Sándor 1 frt. Pongrácz László

* A megelőző közleményeket l. az 1887. évf. VI—VII. f. 323—28., VIII. f. 386—94., IX. f. 449—57., X. f. 498—520., és az 1888. évf. I—II. f. 65—80., III. f. 148—60., IV. f. 214—228. és V. f. 273—84. VI. f. 339—364. lapjain. *Szerk.*

10 kr. Pongrácz Mariska 50 kr. Roszné 50 kr. Solymossy László 2 frt. Solymosy Irma 2 frt. *Összesen 9 frt 10 kr.*

Gyűjtő: Nemessányi Aranka Cs. Somorjai l. isk. tanítónő.

Majer Mariska *952.* sz. ívén: Feigenbaum Hermin 20 kr. Miksz Szerafin 20 kr. Steiner Berta 10 kr. Kondé Julcsa 10 kr. Jurkovics Theodóra 20 kr. Majer Mariska 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Sidó Róza *953.* sz. ívén: Országh Pál 30 kr. K. Béla 30 kr. G. 30 kr. *Összesen 90 kr.*

Molnár Irma *954.* sz. ívén: Hanké Irma 10 kr. Sinkovits Etelka 20 kr. Henrich Guszti 20 kr. Molnár Irma 10 kr. Sáry Mariska 10 kr. Ehrenwerth Janka 10 kr. Grünwald Hermin 10 kr. Grünwald Jenny 10 kr. Molnár Karolin 10 kr. Artbauer Karolin 20 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *956.* sz. íven: Iványfy Béla 50 kr. Kalyánszky János 30 kr. Gróff József 30 kr. Seress Géza 30 kr. Sidó Róza 10 kr. Sidó Marcsa 10 kr. Nemessányi H. 10 kr. Ferjencsik 50 kr. Bogsch János 50 kr. Nemessányi Aranka 2 frt. *Összesen 4 frt 70 kr.*

A Nemessányi Aranka rendelkezésére bocsátott íveken begyűlt *összeg 8 frt.*

A *1148.* sz. íven. Gyűjtő: Özv. Lakatos Jánosné áll. l. isk. igazgató Cs.-Szeredán. Heya Endréné 20 kr. Id. Heya Endre 20 kr. Ifj. Heya Endre 20 kr. Zakariás Vilma 20 kr. Zakariás Matild 20 kr. Antal Róza 20 kr. Szathmáry Mariska 20 kr. Genczy Zelma 20 kr. Gál Hermin 20 kr. Márton Ilonka 20 kr. Miklósy Irén 20 kr. Novotny Mariska 20 kr. Nagy Leontin 20 kr. Özv. Lakatos Jánosné 6 frt. *Összesen 8 frt 60 kr.*

Az *1332.* sz. ívre utólagosan beküldetett: Bocz Czeke Mari által Homoród-Héviztől. Friedmann Mór 1 frt. Tokos Bálintné 20 kr. Zoltán Ida 20 kr. Nagy Józsefné 20 kr. Bocz Czéhe Mari 20 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Ugyancsak az *1332.* sz. íven adakoztak: Mahr Adél 20 kr. Téglás István 40 kr. *Összesen 60 kr.*

Az *1499.* sz. íven: Petrovits Antónia Nagy-Kikindán. *7 frt 50 kr.*

Gyűjtő: *Varga Berta.*

Beöröndy Irma *1105.* sz. ívén: Sigmond Ferencz 1 frt. N. N. 20 kr. Dombo Károly 1 frt. Nagy Sándor 1 frt. Berkó István 50 kr. Tragor Alajos 50 kr. Dr. Kohn M. 50 kr. H. Adolf 50 kr. Marsanko 50 kr. Gyura Adolf 1 frt. M. 20 kr. Beöröndy 1 frt 30 kr. V. G. 50 kr. Stein 20 kr. Lukátsy Antalné 1 frt. N. N. 1 frt. Böröndy Paula 50 kr. Böröndy Ida 50 kr. Roszberger Imre 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. P. F. 20 kr. N. N. 20 kr. Veisz János 20 kr. Boross Sándor 50 kr. N. N. 20 kr. Hoffmann Sándor 20 kr. N. N. 20 kr. Bergmann 20 kr. Halasi 40 kr. Eichenwald Janka 40 kr. Dr. Jallovszky T. 32 kr. Engelhardt Mihály 50 kr. *Összesen 16 frt 32 kr.*

May Emilia *1104.* sz. ívén: N. N. 30 kr. S. G. 10 kr. Rőser Jánosné 1 frt. Rőser Edvin 30 kr. Havriel G. 1 frt. Csehwald 1 frt 40 kr. Glück 1 frt 50 kr. Hirschbeinné 30 kr. Eichenwald Laura 30 kr. Glück Gizella 30 kr. Vinter Zsanka 30 kr. Deutsch Dávid 20 kr. P. 20 kr. Sági Fülöp 40 kr. N. N. 20 kr. Engelhardt Josefin 40 kr. Hercz Emma 30 kr. Wilhelm Lipót 30 kr. Dr. Wertheim Károly 1 frt. Ruff 50 kr. N. N. 20 kr. Kinszky Mariska 50 kr. Szauer Ida 30 kr. Feldmann Lujza 30 kr. Walder Janka

30 kr. Weisz Anna 30 kr. Weiszberger Józsefné 30 kr. X. Y. 20 kr. N. T. 20 kr. Rőser János 1 frt. *Összesen 13 frt 90 kr.*

Eichenwald Janka *1106.* sz. ívén: N. N. 20 kr. W. J. 50 kr. W. S. 20 kr. D. J. 10 kr. Ifj. W. S. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 15 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Valaki 50 kr. Kuffler 20 kr. N. A. 10 kr. S. 20 kr. V. S. 20 kr. H. 40 kr. S. L. 30 kr. W. K. 50 kr. Grútwann T. 30 kr. Lengyel Gyula 30 kr. N. N. 10 kr. F. M. 10 kr. S. A. 10 kr. Y. 10 kr. B. 20 kr. Feldmann Irma 10 kr. Mártony Mariska 10 kr. Eichenwald Janka 20 kr. *Összesen 6 frt 45 kr.*

Kolos Irma *1103.* sz. ívén: Vitális M. 1 frt. Mocsy János 1 frt. Miklós Ferencz 50 kr. Bolna Pál 1 frt. Juhász Anna 70 kr. Berkó Istvánné 50 kr. Udvody Jósa 20 kr. Dombó Károly 1 frt. Tragor Alajos 50 kr. Sághy Benőné 50 kr. Tratvein Dánielné 50 kr. Holczerné 50 kr. Egy Lévay házaspár 1 frt. S. H. Irma 1 frt. Kraxl Huber 20 kr. N. N. 1 frt. N. N. 30 kr. Egy sánta 30 kr. Pihelmann 50 kr. Konkoly Irma 1 frt. N. N. 1 frt. W. 1 frt. Szivesen 1 frt. Gerhart Berta 1 frt. Thuman 1 frt. Kelewényi Elek 1 frt. Egy gyermektársaság 1 frt 2 kr. *Összesen 20 frt 22 kr.*

Mangold Hermin *4520.* sz. ívén: N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. S. M. 10 kr. B. S. 10 kr. K. J. 10 kr. P. A. 10 kr. T. E. 20 kr. B. J. 10 kr. B. L. 10 kr. G. A. 10 kr. D. Dr. 20 kr. S. J. 10 kr. N. M. 20 kr. N. N. 30 kr. B. J. 20 kr. G. G. 20 kr. W. A. 10 kr. N. N. 10 kr. M. T. 10 kr. P. L. 10 kr. Viktor 10 kr. N. N. 20 kr. Valaki 80 kr. *Összesen 3 frt 90 kr.*

A Varga Berta úrhölgy rendelkezésére bocsátott íveken begyűlt összeg: *60 frt 77 kr.*

Gyűjtő: Misikné Csepregi Berta tanítónő, Alsó-Kubinban.

Járossy Gizella *1227.* sz. ívén: Mina Pauler 20 kr. Bokor Róza 10 kr. Herman Mari 20 kr. Mina Maris 20 kr. Fronius Adél 20 kr. Mina Gusti 25 kr. Olga Mina 20 kr. Stohand Ottó 20 kr. Burdea 20 kr. Ckr. Gregor 20 kr. — 10 kr. Mayrné 20 kr. N. N. 10 kr. Kohn Mariska 10 kr. Névtelen 10 kr. Stilley Ellus 20 kr. Pokornyi 30 kr. K. 30 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 3 frt 45 kr.*

Szentimrei György *1228.* sz. ívén: Szentimrei Jenő 10 kr. Szentimrei Ottil 10 kr. *Összesen 20 kr.*

Kass Kálmánné *1229.* sz. ívén: Kass Kálmánné 50 kr. Drágány Julia 20 kr. Wasiliu Traila 1 frt. Radoihooily György 2 frt. Bojer Antal 30 kr. N. N. 1 frt. Wuzsanoi 50 kr. Gibily 80 kr. Neustadt Ernőné 30 kr. Weilinger Béla 20 kr. Zay Bella 20 kr. Hermann Sz. 1 frt. *Összesen 8 frt.*

Hepke Matild *1230.* sz. ívén: Hepke Vilmos 10 kr. Uhrmann Rezső 10 kr. B. Hepke 10 kr. Hepke Tibold j. 10 kr. Hepke 50 kr. Hepke Matild 10 kr. Brunhulzer Gyula 50 kr. Goldmann Adolf 10 kr. Poller 20 kr. Gyenes 20 kr. *Összesen 2 frt.*

Braumberger Józsa *1231.* sz. ívén: N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Siegl R. 10 kr. Putnik O. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Mátyás Reli 10 kr. Filesz Tercsi 10 kr. Báthori Pista 50 kr. Erwin 30 kr. Juskerl Aurélia 20 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Schaič Klementin *1234.* sz. ívén: Schaič Katalin 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 25 kr. Schaič Teréz 50 kr. *Összesen 1 frt 45 kr.*

Gettmann Gizella *1236.* sz. ívén: Krencsán 20 kr. Merkel 20 kr.

D. Lehrmann 20 kr. B. Weny 20 kr. J. Tittiger 10 kr. M. Stenadl 30 kr. Edfritz 20 kr. Névtelen 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Greiner 40 kr. Fejer Teréz 40 kr. Gettmann Rudolf 10 kr. *Összesen 3 frt.*

Básel Alice *1237.* sz. ívén: Básel Alice 10 kr. Basel Jenő 30 kr. Marie Knöpfler 30 kr. Mina Básel 50 kr. Sándor Steiner 30 kr. Stohandl 40 kr. Csernus Camilla 20 kr. Szőke A. 20 kr. Still Elise 30 kr. Marie Prech 20 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

Putnik Vilma *1238.* sz. ívén: Risztics Emilia 1 frt. Truppelné Janka 10 kr. Truppel Károly 10 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Milunov Ilona *1239.* sz. ívén: Milunov Miklós 20 kr. Wilhelmine U. 20 kr. Milunov Ilona 10 kr. Milunov Mari 10 kr. *Összesen 60 kr.*

Wunder Irma *1240.* sz. ívén: Wunder Gyula 20 kr. Wunder Józsa 20 kr. Ottó Werner 10 kr. Juranek Józsa 20 kr. Wunder Gusztáv 10 kr. Martin Possenberger 20 kr. JuliusWunder jun. 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Kass Hajnalka *1241.* sz. ívén: Csázy Szilárd 10 kr. Alajossy 10 kr. Kubina 10 kr. Ehrlichné 20 kr. Kállozy 40 kr. Balta József 30 kr. Nyárády Lajos 20 kr. Andrekovits József 20 kr. Bokovay Sándor 20 kr. Turgonyi 20 kr. Janovszky 20 kr. Tornya Ida 20 kr. Formánek 25 kr. Riesbauer 10 kr. Popovits Szilárd 10 kr. Bücheker Antal 20 kr. Sutyomberki Dárius 10 kr. Mokány Berczi 10 kr. Susich László 20 kr. Kintsey József 10 kr. Pálffy Szilárd 10 kr. Pálffy Győző 10 kr. Wukszánovits Antal 1 frt. Kass Hajnalka 25 kr. *Összesen 5 frt.*

Lehrmann Hermin *1242.* sz. ívén: Lehrmann Ferencz 50 kr. Lekits Maksz 50 kr. Stenadl József 30 kr. Feigl János 40 kr. Milosevits Mihály 40 kr. Rehák Ferencz 20 kr. Becker Tamás 20 kr. Händler 20 kr. Steinwasser Ferencz 30 kr. M. Stenadl 50 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Markeszkó Hermin *1243.* sz. ívén: Markeszko Mihály 50 kr. Markeszko Anna 30 kr. Markeszko Hermin 20 kr. Beluleszko Simon 20 kr. Dworzák A. 20 kr. Schömberg 10 kr. Krestih Mihály 20 kr. Sladky Ignácz 20 kr. Deutsch Adolf 20 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Menzlik Antónia *1244.* sz. ívén: Menzlik Fáni 10 kr. Menzlik Antónia 10 kr. Fajner Ilona 10 kr. Fajnor Rózsa 10 kr. Wainovits Ida 10 kr. Wainowits Sándorka 10 kr. Klein Zseni 20 kr. *Összesen 80 kr.*

Quirini Julia *1245.* sz. ívén: Albach Jolán 30 kr. Lehrmann Stefan 20 kr. Faul Regina 20 kr. Brecht Ottilia 50 kr. Huml Marie 20 kr. Bredl Maria 30 kr. Ruttig Etelka 10 kr. Lehrmann Elisabeth 20 kr. Dr. Kolman 10 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Franyw . . . 20 kr. Lekits M. 20 kr. Lehrmann Alojzia 10 kr. N. N. 10 kr. Bálint Andor 10 kr. N. N. 10 kr. X. Y. 10 kr. Franburg Alojzia 20 kr. Schnerzy Anna 10 kr. N. N. 40 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

A Misikné Csepregi Berta úrnő rendelkezésére bocsátott íveken begyűlt összeg: *40 frt 50 kr.*

Gyűjtő: Gallauner Etelka, polg. isk. tanítónő Czegléden.

Az *1654.* sz. íven: Weinberger Gyula 10 kr. Klein Móritz 40 kr. Filsel J. S. 40 kr. Gukenmayer E. 40 kr. Wehly Soma 20 kr. A. W. Weisz 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. P. N. 1 frt. Lőwenbach Leopold 40 kr. Kerzen Dávid 20 kr. Pyron 1 frt. V. V. 20 kr. A. Y. 40 kr. H. J. M. S. S. 50 kr. Prein Fritz 1 frt. Kempner J. 50 kr. Hegedüs 50 kr. Bánky M. 50 kr. Berger Kálmán 50 kr. Szalai Mór 20 kr. Léderer Miksa 20 kr. *Összesen 9 frt 30 kr.*

Az *1655.* sz. íven: Székely Endre 50 kr. Bichler István 30 kr. Csörgey Sándor 20 kr. Hirsenwald Sándor 20 kr. Hirsch Jakab 20 kr. Robitchek Ármin 20 kr. Lengyel Jolán 20 kr. Ardeny gyógysz. 10 kr. Nagy M. 10 kr. Papp Gusztáv 10 kr. Bálintné 30 kr. Schwartz József 10 kr. Fekete Gyula 10 kr. Papp Ferencz 20 kr. Főző Mari 10 kr. Xavéz 30 kr. Farkas József 20 kr. Ifj. Roth Gyula 10 kr. Fandt Máthé 10 kr. Rónay János 20 kr. Lenkey Gyula 20 kr. Bogyola Emma 10 kr. Hegyi Béla 10 kr. D . . . nye 30 kr. D. o. 10 kr. n. o. 10 kr. vitz 10 kr. La 10 kr. jos 10 kr. S. 10 kr. Székely Franczi 1 frt. Horváth József 50 kr. Kudar Kálmán 50 kr. Sp. 50 kr. Drágány Vilma 20 kr. Kormuth Sándor 1 frt. Tóth Ilon 20 kr. Szalay Aranka 80 kr. Csekey István 40 kr. Hajdu Sándorné 1 frt. Bastl Irma 50 kr. *Összesen 11 frt 70 kr.*

Berger Hermin *1656.* sz. ívén; Bohus Józsefné 1 frt. Piros Aurél 20 kr. Egy valaki 10 kr. Windischné 1 frt. Schillinger Guszti 30 kr. Egy valaki 20 kr. Tálasy Árpádné 60 kr. Egy valaki 20 kr. Egy valaki 10 kr. N. N. 20 kr. Gombos Lajosné 1 frt. Székely Endre 1 frt. Bódler István 30 kr. Zoskevitz Jozefa 50 kr. Schillinger Rezsőné 1 frt. Beyer Jakabné 60 kr. Szalai 20 kr. W. 60 kr. Schillinger G. 1 frt. Berger Kálmán 1 frt. Bretanótzi Sándor 30 kr. N. N. 1 frt. Váradi Dávidné 50 kr. Hübner Jozefa 20 kr. *Összesen 13 frt 10 kr.*

A *1657.* sz. íven: Tamásy Pál 1 frt. Martinovits Ilona 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Mresanóczy Sándor *1659.* sz. ívén: Aremila 20 kr. N. N. 10 kr. Dr. Kovács 20 kr. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Mresanóczy Sándor 50 kr. N. N. 10 kr. Kovács Áron 20 kr. Szekeres Miklós 20 kr. Tálasi Árpád 20 kr. Kulcsár Ferencz 20 kr. Jozsa A. 20 kr. D. M. 20 kr. N. N. 20 kr. Ifj. Farkas József 10 kr. Dr. Berger L. né 20 kr. Papp 10 kr. Czucz 20 kr. Piros Ida 10 kr. Hübner Józsa 50 kr. Hübner Mariska 50 kr. Hübner Emil 10 kr. Szabó Gábor 10 kr. Szeleczky Ilona 20 kr. Szerdahelyi Vilmosné 10 kr. György Lajosné 20 kr. Stern Bernát 20 kr. Stern Bernátné 20 kr. Stern Margitka 20 kr. Stern Józsefa 20 kr. Szende Giza 20 kr. Sz. J. 10 kr. Daniss János 50 kr. Kass Gusztáv 50 kr. N. N. 10 kr. Svarczerné 10 kr. Svarz 10 kr. J. B. 30 kr. Menner M. 10 kr. M. L. 10 kr. T. J. 20 kr. *Összesen 8 frt 20 kr.* (ebből levonva 2 frt 80 kr.); marad: *5 frt 40 kr.*

Az *1660.* sz. íven: Hudrák János Budapesten *1 frt.*

Ruday Kálmán *1663.* sz. ívén: Bellai J. 25 kr. M. 10 kr. Gunél 20 kr. N. N. 10 kr. Szabó Miklós 20 kr. Csizmadi József 60 kr. N. N. 55 kr. *Összesen 2 frt.*

Leib Vilma *1664.* sz. ívén: Koszorus Gyula 20 kr. Deutsch Móritz 10 kr. Tar Zsuzsánna 10 kr. Auszländer Gyula 10 kr. Leib Vilmos 1 frt. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Balogh Emilia *1666.* sz. ívén: Balogh Emilia 20 kr. Bognár Mihály 20 kr. Francz István 40 kr. Keppler Mária 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Az *1667.* sz. íven: Klacsó Károlyné 50 kr. Mlitunovits János 30 kr. Mligorits Adolf 1 frt 20 kr. *Összesen 2 frt.*

Bottló Anna *1668.* sz. ívén: Dávid József 10 kr. Bottló A. 10 kr. Pilhoffer Ida 40 kr. Veszelényi Ignáczné 10 kr. Szabó Zsófia 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Mészáros Julia *1671.* sz. ívén: Makáry István 1 frt. N. N. 10 kr.

N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 15 kr. Buday 40 kr. F. 20 kr. Igó Gyula 10 kr. Gyömrei János 10 kr. Halasi Ferencz 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 50 kr. Lovas János 50 kr. *Összesen 3 frt 55 kr.*

Safranek Vilma *1672.* sz. ívén; Steffer 1 frt. L. 20 kr. d. 20 kr. Q. 20 kr. Kacsmarik 30 kr. Schw. 30 kr. Fröhlich 28 kr. Kanke 20 kr. Fröhlich Krisztina 20 kr. Dr. Fodor 1 frt. Ifj. Safránek János 12 kr. Safránek Vilma 20 kr. *Összesen 4 frt 20 kr.*

Krausz Gizella *1674.* sz. ívén: Krausz Gizella IV. oszt. tanuló 30 kr. Koszorus Gyula 20 kr. Leib Vilmos 20 kr. Deutsch Illés 30 kr. Brihl Margit 10 kr. Deutsch Mór 10 kr. Fiser Farkas 20 kr. Biró Mihály 10 kr. Füle János 10 kr. Elefánt Sándor 10 kr. Újszászi Benő 20 kr. Dobos János 10 kr. Makkay Ferencz 20 kr. Szegedi Péter 10 kr. Zakar István 20 kr. Antal Pál 10 kr. Balog József 10 kr. Kovács Imre 10 kr. Papp Gerzson 20 kr. Ifj. Várkonyi István 20 kr. Sági Károly 20 kr. Papp Sándor 20 kr. Szalay Mór 20 kr. Szunyogh Károly 20 kr. Végh Sándor 20 kr. Macsali Benő 20 kr. Bálint András 20 kr. Zsemlye Pál 20 kr. Németh György 20 kr. Oroszvári Endre 30 kr. Timina János 20 kr. Antal Mátyás 10 kr. Szondi Pál 10 kr. Szegedi László 20 kr. Ifj. Tóth István 10 kr. Ifj. Csillagh Ignácz 20 kr. Csipkó Pál 20 kr. Hisz Pál 20 kr. Cseh Ferencz 10 kr. Gombos Géza 10 kr. Gombos Laczi 10 kr. Ifj. Bakos Károlyné 10 kr. Ifj. Bakos Károly 10 kr. Tar László 20 kr. Ifj. Józsa Imre 10 kr. Deli Kálmán 10 kr. Kintzler Géza 10 kr. Szunyog Sándor 10 kr. Kiss Gyula 20 kr. Zatsko Pál 10 kr. Sági Ambrus 10 kr. Hunyadi Mariska 10 kr. Hunyadi Ilonka 10 kr. *Összesen 8 frt 30 kr.*

Kohn Gizella *1676.* sz. ívén: Egy adakozó 30 kr. Kohn Samu 20 kr. Moskovitz Mór 20 kr. W. M. 10 kr. Steiner Józsefné 20 kr. Beck Jakab 20 kr. Fehér Pál 10 kr. Hirn Sándor 30 kr. Wigner Sándor 20 kr. Moskovitz József 20 kr. Beck Ignácz 20 kr. Deutsch Salamon 50 kr. Hirsch Gyula 20 kr. Ungar József 30 kr. Moskovitz Sándor 1 frt. Kann Siegfrid 1 frt. Özv. Kohnné 30 kr. Kohn Gizella 20 kr. *Összesen 5 frt 70 kr.*

Schillinger Ilona *1680.* sz. ívén: Baumhorn Gizella 10 kr. Kohn Simon 10 kr. Berger L. 10 kr. Juhászi Bogyó 10 kr. Schwartz Emma 10 kr. Pollák Janka 10 kr. N. N. 10 kr. Doncha Irma 10 kr. Fitos Karolin 10 kr. Borka gyűjtése az *1679.* sz. íven 30 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

Martnisovich Ilona *1681.* sz. ívén: Száger Mária 10 kr. Piros Józsefné 10 kr. Piros Ida 10 kr. Szalay Gizella 10 kr. Kis Marcsó 10 kr. Kis Györgyike 10 kr. Gombos Jolán 20 kr. Pállya Olgus 10 kr. Tarczalli Bella 10 kr. Pesch Hermin 20 kr. Horváth Gusztávné 20 kr. Gubódi F. 30 kr. Feliczidesz Gizella 10 kr. Deutsch Eugénia 10 kr. Elefánt László 20 kr. Hübner Józsa 20 kr. Dr. Gombos Lajos 20 kr. Özv. Keresztes Lajosné 10 kr. H. Lajos 30 kr. Novotny Kornél 10 kr. B. Molnár Zsuzsika 10 kr. *Összesen 3 frt 10 kr.*

Varga Róza *1682.* sz. ívén: Kósik Sámuelné 10 kr. N. N. 10 kr. Özv. Jancsó Istvánné 10 kr. Mackbreit Emilie 10 kr. Deutsch Róza 10 kr. Udvardy Pálné 10 kr. Wegner Ignáczné 10 kr. Jelenik Etelka 10 kr. Tar Lenke 20 kr. N. N. 10 kr. Rondy János 10 kr. Scheiber Hermin 10 kr. Schwánts Józsefné 10 kr. Gombos Jolán 10 kr. Nagy Róza 10 kr. Belloni Ida 10 kr. Eisert Emma 10 kr. Csikány Margit 10 kr. Tupler 15 kr. N. N. 15 kr. Szeleczky Teréz 10 kr. Gungli Gizella 20 kr. Tálassy

Árpádné 10 kr. Varga Róza 20 kr. Malcher Róza 10 kr. *Összesen 2 frt 90 kr.*

Matolcsy Ida *2732.* sz. ívén: Matolcsy Miklós 11 kr. Raffay Sándor 11 kr. Bottló Ignácz 11 kr. Szalai Dániel 11 kr. Bóbis János 11 kr. Hudák János 11 kr. Felicides Sándorné 11 kr. Simon Béláné 11 kr. Kalmár József 11 kr. Matolcsy Ida 11 kr. Matolcsy Ida 11 kr. Piros Kornélia 50 kr. *Összesen 1 frt 71 kr.*

A Gallauner Etelka úrhölgy rendelkezésére bocsátott íveken begyűlt összeg: *82 frt 96 kr.*

Az *1887.* sz. íven. Gyűjtő: Jusztusz Eszter. Gantz Zsófia 20 kr. Reismann Adolf 50 kr. Jusztusz Eszter 66 kr. *Összesen 1 frt 36 kr.*

Az *1888.* sz. íven: Jusztusz Eszter Budapesten 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Szulczberger Soma 50 kr. Dr. Fleischmann Manóné 50 kr. N. — 20 kr. N. N. (K. k. g. S. N. 16) 50 kr. Liebemann Mari 1 frt. Reimann Irén 1 frt. Wallenfeld család 1 frt. *Összesen 5 frt 50 kr.*

Az *1904.* sz. íven: Traupmann Mari tanítónő Pancsován. Adakoztak a pancsovai áll. fels. l. isk. II. oszt. növendékei. Szojka Izabella 20 kr. Barbiérik Etel 20 kr. Linsenmayer Sepha 20 kr. Pavlovics Elise 20 kr. Csobán Lucrétia 20 kr. Mayanov Etelka 20 kr. Wéber Anna 10 kr. Wiedmann Anna 40 kr. Merzič Ilona 20 kr. Gromberg Mariska 50 kr. Pántl Ilona 60 kr. Rohrbak Zsófia 20 kr. Martin Veronika 20 kr. Zitkovszky Anna 20 kr. *Összesen 3 frt 60 kr.*

A *3711.* sz. íven. Gyűjtő: Reichné Neuhaus Mathild tanítónő Pancsován. Adakoztak a pancsovai fels. l. isk. I. oszt. növendékei. Indietz 40 kr. Simondy 10 kr. Steuer 40 kr. Hoch 50 kr. Berliner Gusztávné 50 kr. Prohaszko M. 40 kr. Hermann 50 kr. Arany Thomas 1 frt. Stern 30 kr. Poppovits 1 frt. G . . a Werne 40 kr. Werne 50 kr. Tabro 10 kr. Sándorfy Paula 50 kr. Rodda F. 50 kr. Tichy Andor 20 kr. Ofner 20 kr. Braun 20 kr. Tirjer 10 kr. Littahorszky Emilia 50 kr. Sch. Joh. 20 kr. Fridy 20 kr. Berkits Angelie 50 kr. Wittigschlager 50 kr. Konkoly 40 kr. Rossmann 40 kr. Orthmayer 30 kr. K. Károly 50 kr. Kranasevitz 60 kr. Stankovits E. 40 kr. S. Zimmerer 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. P. 20 kr. Krug 50 kr. Walent 30 kr. Weier 1 frt. Bornemisza 1 frt. Majer A. 1 frt. Hagelschmidt Joh. 1 frt. Freund Söhne 40 kr. Ranisanijevi D. P. 20 kr. W. Sz. 20 kr. Stefanovits Stefan 50 kr. Majer F. 30 kr. May Marcus 1 frt. Kugler H. 50 kr. Huber A. 1 frt. N. N. 40 kr. N. N. 40 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Chrisztián B. 1 frt. *Összesen 24 frt 40 kr.*

Az *1976.* sz. íven. Gyűjtő: Bulyovszky Lilla Budapesten. Deutsch Karolin 10 kr. Deutsch Sándor 10 kr. Kanócz 10 kr. Faragó P. 10 kr. Arany Sándorné 10 kr. B. Róza 10 kr. Léder N.-né 10 kr. Melléky Géza 10 kr. Kador Sándor 10 kr. Ihászy Ihász Ida 10 kr. Ihász Lajos 10 kr. Ihász Lilla 10 kr. Ihász Ilona 10 kr. Ihász János 10 kr. Bulyovszky Aladárné 20 kr. Melléky Gizella 10 kr. Szilágyi Béla 10 kr. Szilágyi Ilonka 10 kr. Szilágyi Aranka 10 kr. Omazta Szilárda 20 kr. Omazta Sándor 30 kr. Scholtz István 10 kr. Soos Tisza Paulina 40 kr. Tisza László 1 frt. Tabajdi Jánosné 10 kr. Tabajdi János 10 kr. Gurszky Heléna 20 kr. Kerekes Erzsike 10 kr. Bulyovszky Lilla 3 frt 50 kr. *Összesen 8 frt.*

A *1997.* sz. íven. Gyűjtő: Maurer Vilma Kassán. Schirger 1 frt. Moskovitz M. 1 frt. Schirger Irma 1 frt. Oelschläeger Etelka 1 frt. Éder

Ödön 1 frt. Maurer Vilma 1 frt. Maurer Elsa 1 frt. Maurer Mizi 1 frt. *Összesen 8 frt.*

A *2042.* sz. íven. Gyűjtő: Hanthó Ilona Aradon. Luttár Miklós 30 kr. Kapocsy Amália 30 kr. Kapocsy László 50 kr. Völgyi Ferencz 40 kr. Kondor Ferencz 20 kr. Hanthó Jenő 10 kr. Hanthó Béla 10 kr. Hanthó Lajosné 1 frt. Szekér Andor 20 kr. Ott Gyula 20 kr. Hanthó Lajos 1 frt. Weber József 10 kr. Oltean Clotilde 10 kr. N. N. 20 kr. Szeliski Józsa 10 kr. Némethy Károly 10 kr. Neumann Ármin 10 kr. N. N. 10 kr. Roboz József 10 kr. Takátsy József 10 kr. Wlacsé Károly 10 kr. Schrodt György 10 kr. Bonts Aurél 10 kr. Fischer Antal 10 kr. Christian János 20 kr. Rotter György 20 kr. Záray Ödön 10 kr. Szilágyi Sándor 10 kr. Szilágyi László 10 kr. Preisinger József 10 kr. Preisinger Józsefné 10 kr. Preisinger Jenő 10 kr. Ifj. Preisinger József 10 kr. Preisinger Béla 10 kr. Preisinger Sándor 10 kr. Preisinger Margit 10 kr. Szlávi Lajosné 20 kr. Szlávi Aranka 10 kr. Szlávy Irma 10 kr. Kirchner Szlávi Gizella 20 kr. Szlávi Ilona 50 kr. Lammer Hodlik Emma 10 kr. Szlávy Dezső 40 kr. Steinhöbel Danóné 10 kr. Tatárka Ödön 20 kr. Goldberger Géza 10 kr. *Összesen 9 frt 10 kr.*

A *2117.* sz. íven: Alkér Amália 1 frt. Alkér Ida 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *2215.* sz. íven. Gyűjtő: Petrics Mária Dicső-Szt.-Márton 1 frt. Gyala József 20 kr. Bernáth 1 frt. Ürmös Kálmán 20 kr. Takács Imre 20 kr. Nyárádi Dénes 20 kr. Thuróczy Lajos 20 kr. Lengyel Izidor 30 kr. Grünfeld Mór 30 kr. Szentpéteri Antal 20 kr. *Összesen 3 frt 80 kr.*

A *2300.* sz. íven. Gyűjtő: Bobok Carola. Németh Gizella 1 frt. Németh Vilma 1 frt. Dubovszky Adolf 20 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

A *2328.* sz. íven: Deszáthné Bohuniczky Amália főv. tanítónő *1 frt.*

A *2367.* sz. íven. Gyűjtő: Bretz Berta Szarvason. Mázor Józsefné 50 kr. N. N. 2 frt. M. Jó 20 kr. L. J. 10 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

A *2380.* sz. íven. Gyűjtő: Bruckner Erzsi Szigethváron. Brum Katalin 50 kr. Kainer Adolfné 1 frt. N. N. 50 kr. Marczali Mór 20 kr. Schäffer Jakabné 20 kr. Laufer Mórné 30 kr. Rechnitzer Karolin 20 kr. B. E. 30 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

A *2519.* sz. íven. Gyűjtő: Dienes Mariska 30 kr. Drencz M. 10 kr. Özv. Fáncsy Lajosné 10 kr. Fekete Lajosné 10 kr. Dienes Imre 20 kr. Lendvayné Ilona 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *2575.* sz. íven. Gyűjtő: Müller Károlyné Ebner Vilma, fővárosi tanítónő 1 frt. Vörösvári Aranka 40 kr. Stöckelmacher Riza 10 kr. Bernmesser Hermin 10 kr. Schissl Matild 10 kr. Wodička Karolin 10 kr. Krepinczky Paula 10 kr. Münster Nellike 10 kr. *Összesen 2 frt.*

A *2601.* sz. íven. Engelthaler Róza Beregszászban *3 frt.*

A *2622.* sz. íven. Gyűjtő: Cstoicáné Fábián Mária Bánát-Ujfalun. Roskulecz Marinka 7 kr. Mihailov Mária 10 kr. Mihailov Mária 5 kr. Balonyán Ilona 10 kr. Malicza Milcza 4 kr. Erdelian Milka 3 kr. Gugulián Aurélia 4 kr. Malicza Szaveta 3 kr. Rudnyan Mária 4 kr. Ortopan Aurora 4 kr. Anyaga Oka 10 kr. Aydinya Oka 10 kr. Jovanovics Ilona 20 kr. Rannya J. 20 kr. Komnya J. 20 kr. Győrffy Gábor 10 kr. Zega Maja 10 kr. Jovanovics Milan 10 kr. Beragunup N. 10 kr. Sommer Ferencz 20 kr. Kleiner József 20 kr. J. József 10 kr. Löbl A. 10 kr. R. Leontin 10 kr. Heléna 10 kr. Janovitz A. 10 kr. N. Milosch 10 kr. Jaga T. 10 kr. Zapicha 20 kr. Vig Malvin 3 kr. Vig Berta 3 kr. Mihalovasa 10 kr. Gajcsanin Jocza 10 kr. Mihalov Péter 5 kr. Bykocaba N. 5 kr.

*

Andona N. 5 kr. Lőwy Regina 10 kr. Rade Ivánka 10 kr. Bolenat Zsófia 10 kr. J. A. 6 kr. Okean Aurélia 5 kr. Borkulecz Cornélia 5 kr. Tetko Aurélia 10 kr. Tetko Luzezia 10 kr. *Összesen 4 frt 11 kr.*

A *2777.* sz. íven. Gyűjtő: Glóger Antónia Esztergomban. Buzárovits Guszti 20 kr. Buzárovits M. 20 kr. Helcz Sarolta 10 kr. *Összesen 50 kr.*

A *2861.* sz. íven: Özv. Hakschné Pécsett *1 frt.*

A *2921.* sz. íven. Gyűjtő: Hermann Etelka Szászvárosban 1 frt. Hermann Ida 10 kr. Gálfalvy Zoltán 50 kr. Ernyei Sz. Gyula 11 kr. Radnóti Dezső 20 kr. Incze Béla 29 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

A *2933.* sz. íven: Derlik Józsefné 50 kr. Mauresis Sándorné 10 kr. Hódossy 20 kr. N. Vilma 10 kr. Ámon Matild 10 kr. H. Mária 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *3050.* sz. íven. Gyűjtő: Özv. Jónás Ferenczné főv. kézimunka tanítónő. Magyar János 20 kr. Balogh Károly 10 kr. Horváth Ignáczné 20 kr. N. N. 10 kr. Gróf M.-né 70 kr. K. M. 10 kr. Kassovitz Henrik 30 kr. Markovics 20 kr. J. B. 20 kr. Tóth János 30 kr. Eszterházy Ferencz 1 frt. B. J. 50 kr. Hittner Endre 10 kr. Patyi István 20 kr. Geromüller Anna 1 frt. Sámson Ilona 40 kr. Sutha Döme 1 frt. Ujlaky Miklós 20 kr. Sipos Péterné 40 kr. Tóth János 50 kr. Jónás Lajos 20 kr. Matis Lajos 20 kr. N. N. 10 kr. Helmeczy K. Szilárd 20 kr. *Összesen 8 frt 40 kr.*

A *3149.* sz. íven: R. T. J. 25 kr. Özv. Mohácsekné 25 kr. K. Marie 20 kr. Wörös Tibor 50 kr. Cs. M. 50 kr. O. J. 10 kr. Nirsi Mária 50 kr. Scholler Kati 30 kr. Csiszini 10 kr. Z. J.-né 20 kr. Z. L.-né 30 kr. Sz. Ferenczné 50 kr. Sz. Mari 50 kr. Mánya Gergely 50 kr. Girsik Karolin 1 frt. Imecs Irén 25 kr. Henter Ilona 50 kr. Henter Vilma 50 kr. Lukács Károlyné 50 kr. Bérczy Béla 30 kr. Seewaldt Ferencz 30 kr. Béldy Aura 40 kr. Henter Gábor 1 frt. Weress Sándorné 50 kr. Dévay Antalné 50 kr. Biró Józsefné 50 kr. K. Sebestyén 40 kr. Sebestyén József 50 kr. Liesz Alfréd 40 kr. *Összesen 12 frt 25 kr.*

A *3166.* sz. íven. Gyűjtő: Özv. Malovits Király Mária tanítónő Battonyán. Özv. Malovits Király Mária 20 kr. Babits Rudolf 10 kr. Faragó Lina 20 kr. Lakatos Lajosné 50 kr. Winkler Ferenczné 20 kr. Hável Józsefné 20 kr. László Sándorné 30 kr. László Sándor 20 kr. Mauer Józsa 20 kr. Mauer Gizella 20 kr. Hapákné 10 kr. Neumanné 10 kr. Görög Ferencz 20 kr. Lajtona Róbert 25 kr. N. N. 10 kr. Bosznai Sándor 10 kr. Goldstein Salamon 10 kr. Kornis Margit 15 kr. Borsy Ilona 20 kr. Mencze Béla 20 kr. Borsy Mariska 10 kr. Klivinyi Lajosné 20 kr. Rapp József 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 4 frt 40 kr.*

A *3283.* sz. íven. Gyűjtő: Várady Szidónia Losonczon. Kovárcz Gizella 10 kr. Kovárcz Emil 10 kr. Dr. Layer Antal 50 kr. Jancsovics Jolán 20 kr. Polgár József 30 kr. N. N. 15 kr. Sneff János 20 kr. Paksy Győzőné 20 kr. Kovárcz Paula 10 kr. Paksy Győző 30 kr. Kovács Albin 2 frt. W. J. 10 kr. Quoilin Jeanette 10 kr. Medveczky Mari 20 kr. Jakabfalvy Erzsi 10 kr. Belák Vilma 10 kr. Plathy Ilona 10 kr. Várady Szidónia 2 frt. Valaki 20 kr. *Összesen 7 frt.*

A *3342.* sz. íven. Gyűjtő: Kutka Mária tanítónő. Gesztessy Antalka 50 kr. Sz. Jovánovich Ilona 50 kr. Stäfanovits Därinka 20 kr. Lackner Malvin 50 kr. Kuktay Irma 40 kr. Ohlhorn Mariska 50 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

A *3665.* sz. íven. Gyűjtő: Kiss Béláné Nagy Ilona Újpesten 50 kr. Növendékek adománya 30 kr. Nagy Anna 20 kr. *Összesen 1 frt.*

A *3836.* sz. íven. Gyűjtő: Peycha Anna. Grünbaum Gizella 10 kr. Neuman Róza 10 kr. Papp Anna 10 kr. Haus Róza 20 kr. *Összesen 50 kr.*

A *4042.* sz. ívén Gyűjtő: Seidl Mária tanítónő Aranyos-Maróthon. Adakoztak az ar.-maróthi áll. el. l. isk. növendékei: Steiner Irén 20 kr. Müller Róza 20 kr. Nagy Ilona 20 kr. Löwenfeld Jozefin 10 kr. Kulka Hedvig 10 kr. Steiner Tercsike 10 kr. Eisenberg Paula 10 kr. Rakovszky Margit 20 kr. Mocs Ilona 10 kr. Tonféder Emma 10 kr. Vürmer Adél 10 kr. Munk Leontin 20 kr. Steiner Sári 20 kr. Szeidel Mariska 1 frt. és 10 kr. *Összesen 3 frt.*

A *4099.* sz. íven. Gyűjtő: Martin Imre a pancsovai áll. el. isk. igazgatója. Dorogsághy Klára 10 kr. Spiegel Paula 10 kr. Spiegel Anna 10 kr. Christián Aranka 20 kr. Fischgrund Irma 20 kr. Kugler Ottilia 20 kr. Ofner Iréne 20 kr. Epstein Paula 10 kr. Weifert Melanie 10 kr. Wahl Valeria 10 kr. Klein Olga 10 kr. Adler Paula 10 kr. Prohaszka Paula 20 kr. Róth Margit 10 kr. May Irma 10 kr. Schäffer Paula 10 kr. Pollácsek Irma 20 kr. Perle Gizella 10 kr. Szirte Aranka 10 kr. I. osztályban 2 frt 50 kr. II. oszt. 78 kr. III. oszt. 1 frt 85 kr. IV. oszt. 1 frt 63 kr. V. oszt. 1 frt 80 kr. VI. oszt. 1 frt 80 kr. *Összesen 10 frt 36 kr.*

A *4138.* sz. íven: Szalkay Matild *10 kr.*

A *4144.* sz. íven. Gyűjtő: Szarvassy Margit. Egy víg társaság 1 frt 70 kr. Szappanos Sándor 50 kr. Szokolai Ida 50 kr. Karácsony Ilka 50 kr. Molnár Zsuzsika 50 kr. Molnár Mariska 50 kr. Nemcsik Ida 20 kr. *Összesen 4 frt 40 kr.*

A *4152.* sz. íven. Gyűjtő: Szécsén Hermin. Aliquis 20 kr. N. N. 20 kr. + 20 kr. N. N. 10 kr. ? ? 40 kr. Ipse 20 kr. Qui jure ? 20 kr. N. N. 20 kr. R. R. 10 kr. Árpád 20 kr. Törpe (?) 10 kr. E. 10 kr. Nandrásy G. 10 kr. Anonymus 10 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

A *4172.* sz. íven. Gyűjtő: Szentpétery Mariska tanítónő Altorján 30 kr. Márton Mari 10 kr. Márton Ida 10 kr. Márton Ilona 10 kr. Ifj. Szabó Ferencz 10 kr. Dezső B. Gergely 10 kr. Dezső B. Gábor 10 kr. Dezső B. Ibolyka 10 kr. Dezső B. Ernő 10 kr. N. N. 30 kr. D. A. 20 kr. Benedek Vilma 20 kr. Benkő Napoleonné 60 kr. Kiss Zsigmond 10 kr. Vajna Margitka 40 kr. Novák Sándorné 20 kr. Sólyom János 50 kr. A közs. l. isk. növendékei 60 kr. Bernáld Elekné 10 kr. Rápolthy Károlyné 20 kr. (20 kr. postadíj levonva) *Marad 4 frt 30 kr.*

A *4186.* sz. íven. Gyűjtő: Szilágyi Rózsa tanítónő M.-Szigeten. Balázs Mariska 20 kr. Schwarcz Regina 20 kr. Öszterreicher Etel 20 kr. Gavallér Emma 20 kr. Léderer Róza 10 kr. Bródi Stella 10 kr. Dávidovits Regina 10 kr. Kahan Amália 10 kr. Kahan Regina 10 kr. Melegh Margit 10 kr. Fleacher Berta 20 kr. Kádas Róza 10 kr. Szarka Ilona 20 kr. Eisenstedt Róza 10 kr. Eisenstedt Emma 10 kr. Vozáry Ödönné 30 kr. Weisz Gyuláné 40 kr. Miller Gyula 20 kr. Schmitz József 40 kr. Dávid András 20 kr. Sréter Zseni 20 kr. Csoma Imre 20 kr. Csoma Jolán 20 kr. Hoffmann Jenő 30 kr. Szilágyi Rózsa 45 kr. *Összesen 4 frt 95 kr.*

A *4218.* sz. íven: Szücs Juliánna Raffayné *1 frt.*

A *4428.* sz. íven: Topitzer Izabella Beregszászon *2 frt.*

A *4432.* sz. íven: Özv. Törő Józsefné Újpest *1 frt 20 kr.*

A *4458.* sz. íven. Gyűjtő: Győriné Tripamer Aranka Diósgyőr

vasgyár. Breyer Lajos 50 kr. Győr 30 kr. Huamer 30 kr. Bulovics 30 kr. Josefovics 10 kr. Strosz 20 kr. Zilahy 30 kr. Gaál 20 kr. Kamohil 30 kr. Tomcsányi 10 kr. Bf. 30 kr. Kocsis János 20 kr. Kocsis Gusztáv 10 kr. Schneider 20 kr. Draskóczy Imre 15 kr. B. 20 kr. H. 20 kr. Bukofszky 20 kr. Obholczer Emil 20 kr. Wikováry Zsigmond 10 kr. Galambos 20 kr. Zován Béla 20 kr. Nemetz Báró 10 kr. *Összesen 4 frt 95 kr.*

A *4498.* sz. íven. Gyűjtő: Vadas Zsuzsánna kolozsvári tanítónő 1 frt. Tattiás Margit 20 kr. Fogarasi Béla 1 frt. Tattiásné Vadas Ilona 50 kr. Békésy Teréz 30 kr. Heinze Leopoldin 30 kr. Csiszár Gyula 1 frt. *Összesen 4 frt 30 kr.*

A *4513.* sz. íven. Gyűjtő: Vandrák Vilma tanítónő Eperjesen. Adakoztak az el. isk. növ. Urbán Berta 10 kr. Edelmann Jozefin 10 kr. Guttmann Hermin 10 kr. Stock Vilma 20 kr. Dobosz Olga 20 kr. Petróczy Emma 10 kr. Klefner Irén 10 kr. Korcsek Anna 10 kr. Adriányi Ilka 10 kr. Holénia Erzsi 10 kr. Kubik Gizella 16 kr. Bauernebl Juliska 40 kr. Both Ilona 20 kr. Menesdorfer Margit 20 kr. Vásárhelyi Dalma 20 kr. Szőllősy Klementina 20 kr. Kampauer Irma 50 kr. Schmitz Ilka 20 kr. Balás Mariska 50 kr. *Összesen 3 frt 76 kr.*

A *4599.* sz. íven. Gyűjtő: Welhovszky Aranka tanítónő Kún-Szt.-Miklóson 1 frt. Özv. Baky Ferenczné 1 frt. Rozgonyi Endre 50 kr. Salamon Gyula 20 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

A *10272.* sz. íven. Gyűjtő: Oláh Antal ev. ref. lelkész Ócsödön 40 kr. Ecsedy Erzsébet 20 kr. Török József 20 kr. Váróczy Zsigmond 20 kr. Végh Imre 20 kr. Dezső Antal 20 kr. Baky Margit 20 kr. Fejér Béla 20 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

A *10541.* sz. íven. Gyűjtő: Fischer Irma főv. tanítónő Budapesten. Horváth Irén 1 frt. Lechner Lajosné 10 kr. Lechner Palcsika 10 kr. Korbuly Guszti 10 kr. Fischer Frigyesné 10 kr. Fischer Frigyes 10 kr. Fischer Irma 1 frt. Hegyeshalmy Lajos 10 kr. Fischer Frida 10 kr. Hegyeshalmy Lajosné 10 kr. Hegyeshalmy Elli 10 kr. Lipp Amália 10 kr. *Összesen 3 frt.*

A *10566.* sz. íven. Gyűjtő: Szikra Mária főv. tanítónő 1 frt. Szikra Mátyás 50 kr. Szikra Eulália 50 kr. Szikra Lajos 50 kr. Szikra Ilona 50 kr. Ősapai Lujza 30 kr. Szoják János 30 kr. Szabó Zoltán 30 kr. Kiss Mátyás 50 kr. Kiss Mátyásné 50 kr. E. K. 20 kr. B. J. 10 kr. F. J. 10 kr. B. J. 10 kr. *Összesen 5 frt 40 kr.*